

Gravid?

Fostre af alkoholiserede møder risikerer at få alvorlige hjerne-skader. I livets løb venter så de sekundære vanskeligheder.

SIDE 3

Arv og miljø

Psykiatrisk epigenetik: Kan arvelige forandringer rettes og psykiske sygdomme forebygges?

SIDE 6

Når vi taler om alder

Sproget afslører os, når vi taler om 'de ældre' uden at fuldføre udtrykket: medborgere.

SIDE 10

Kampagnen, kap. 2

Det offentlige område får særlig opmærksomhed, når Psykolog-kampagnen-II skydes i gang.

SIDE 14

Når vi har lejlighed til at ses, er temaerne i de engagerede diskussioner mangfoldige. Vi deltagere, vi lytter, og vi tør blive klogere på hinanden.

Må vi komme forbi?

Dansk Psykolog Forenings virke og sammenhængskraft afhænger af dialog med og mellem jer som medlemmer. Vores 67-årige historie har været præget af nærmest konstant vækst i både antallet af medlemmer og i de typer af fora, hvor vi møder hinanden. Det frivillige engagement driver både udvalg, fagnævn, møder i kredse, sektioner og selskaber, udveksling og diskussioner på de sociale medier og i bladet osv.

Når vi har lejlighed til at ses, er temaerne i de engagerede diskussioner mangfoldige. Vi når omkring aktuelle politiske dagsordener, demokratiske forhold i foreningen, faglig udvikling og vilkår for beskæftigelse, etiske problemstillinger og foreningens historie blandt flere. Vi deltager, vi lytter, og vi tør blive klogere på hinanden.

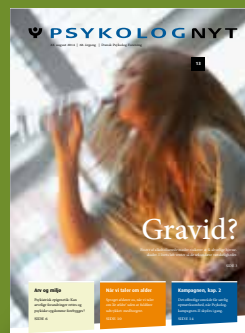
For nu at konkretisere: Ved sommerens begyndelse delte jeg en fin oplevelse med medlemmer af Kreds Aalborg, hvor jeg var blevet inviteret til medlemsmøde. Her fik vi lejlighed til både at fortælle om foreningens aktuelle initiativer, fx psykiatrihandlingsplan, frivilligpolitik, inklusion mv. og til debattere emner som specialpsykologuddannelserne, sundhedsforsikringer og holdninger til rituel omskæring.

Jeg går altid beriget fra sådanne møder, dels fordi I giver mig mulighed for at høre helt direkte og ufiltreret, hvad der er vigtigt for jer, netop dér hvor I er, dels fordi debatterne og dialogerne i sig selv er med til, at vi sammen bliver klogere på foreningens politik og strategiske arbejde.

Så kære alle: Bestyrelsen vil meget gerne inviteres på besøg. På arbejdspladser, i kredse, selskaber og sektioner. Med mulighed for, at I ikke kun får mulighed for at spørge ind til alle sagerne på bestyrelsens bord, men endnu vigtigere: at vi får lejlighed til at høre, hvad der er vigtigt for jer.

Dagsordenen er jeres. Mon I giver en kop kaffe?

Eva Secher Mathiasen,
formand for Dansk Psykolog Forening

Medlemsblad for
Dansk Psykolog Forening

Dansk Psykolog Forening
Stockholmsgade 27,
2100 København Ø.
Tlf. 35 26 99 55.
Fax: 35 25 97 37
E-mail: dp@dp.dk
www.dp.dk

Psykolog Nyt
Stockholmsgade 27,
2100 København Ø.
Tlf. 35 26 99 55.
E-mail: p-nyt@dp.dk

Redaktion:
Claus Wennermark, ansv. redaktør
Jørgen Carl, redaktør
Heidi Strehmel, bladsekretær/annoncer

DK ISSN: 0901-7089

Layout og Tryk:
Jørn Thomsen Elbo A/S
Trykt med vegetabiliske farver
på miljøgodkendt papir

Oplag:
Kontrolleret oplag (FMK): 9744 ex. **FMK 05**
Trykoplag: 10.200 ex.

Medlem af Danske Specialmedier

Indsendt stof: Indsendte artikler dækker ikke nødvendigvis redaktionens eller foreningens holdninger. Redaktionen forbeholder sig ret til at afvise, forkorte eller redigere indsendte artikler. Redaktionen påtager sig ikke ansvar for artikler, der indsendes uopfordret.

Forsidefoto: Colourbox

Annoncer 2014

Job- og tekstsideannoncer mv.:
DG Media, tlf. 33 70 76 94, epost@dgmedia.dk
Anfor 'Psykolog Nyt' i emnefeltet

Små rubrikannoncer (maks. 1/6 side):
Psykolog Nyt, p-nyt@dp.dk, tlf. 35 25 97 06
www.dp.dk > 'Psykolog Nyt' > 'Annoncer'

Abonnement/2014: 1.350 kr. + moms.

Deadline (kl. 12)

Nr.	Deadline	Udgivelse
14	18/8	5/9
15	1/9	19/9
16	15/9	3/10

Medfødte ALKOHOLSKADER

I fosterstadiet risikerer barnet af en alkoholiseret mor at få alvorlige hjerneskader. Forskning viser imidlertid, at sekundære forhold har stor betydning for, at barnet senere får en reduceret livskvalitet.

For 25 år siden var det ny viden for mange, at alkoholindtagelse i graviditeten, selv i moderate mængder, kan påføre forstret skader. På daværende tidspunkt arbejdede jeg som psykolog på Skodsborg Observations og behandlingshjem og var her med til at modtage mange alkoholskadede små børn, der blev anbragt direkte fra det hospital, hvor de var blevet født. Efter udredning og den livsnødvendige omsorg fik børnene oftest ophold i plejefamilier.

Jeg blev på Skodsborg i mange år og gennemførte et lille forskningsprojekt (jf. Thormann, 2006), idet jeg fulgte ti børn, unge og voksne over en stor del af deres barndom, ungdom og voksne liv. I dag er mange af børnene voksne, og jeg følger stadig dem og deres sårbare liv. De er helt afhængige af at blive set og mødt af os professionelle.

Verden over er man nu opmærksomme på medfødte alkoholskader og ikke mindst på forebyggelse af, at de opstår. I dag kaldes området for Fetal Alcohol Spectrum Disorders, FASD.

Eksempel: Ida

En af mine klienter var 'Ida', født af en alkoholiseret kvinde i 1989. Fødslen sættes i gang tre uger før forventet termin, og forløsningen sker ved kejsersnit. Ida vejer 1.251 gram og indlægges på neonatal-afdelingen. Inden for første levedøgn udvikler hun abstinenssymptomer og sættes i behandling med opiumsdråber og fenemal. Hun får efter fødslen diagnosen Føtal Alkohol Syndrom, FAS. Hun har karakteristiske ansigtstræk, hun er generelt væksthæmmet, og hun har medfødt hjerneskade.

Ida er længe om at komme i trivsel, har svært ved at spise, og ofte bliver hun utilpas i forbindelse med måltiderne. Hun er i høj grad præget af sin alkoholiserede fostertilværelse. På grund af hjertefejl sættes hun i behandling med Diural.

Ida anbringes på Skodsborg knapt fem måneder gammel. Hun vejer da 3.300 gram. Hun er stærkt præget af sin medfødte hjerneskade. Hun er ekstremt overfølsom over for lyde, og hun har svært ved at spise. Ida har svært ved at være i kontakt, og primærpædagogen arbejder bevidst med dette. Enhver stimulation af hende må være nøje afmålt i forhold til, hvad hun kan magte, ellers mister hun kontrol, bliver urolig og grædende og kigger væk.

Et år gammel får Ida ophold i en plejefamilie. På dette tidspunkt vejer hun 5.450 gram og er 62 cm.

>

BAGGRUND

Artiklen er skrevet i tilknytning til den internationale FASD-dag, 9. september 2014. Datoen er den samme hvert år og er valgt symbolsk som den 9. dag i den 9. måned – som en påmindelse om den periode, en gravid kvinde bør undlade at indtage alkohol.

> I forbindelse med det omtalte forskningsprojekt gennemgår Ida to neuropsykologiske undersøgelser, nemlig da hun er henholdsvis 7, 8 og godt 13 år gammel. Hun har massive generelle indlæringsvanskeligheder, nedsat opmærksomhedsspændvidde, et meget langsomt mentalt tempo og konkret tankegang. I ustrukturerede sammenhænge har hun svært ved at finde en relevant arbejdsstrategi, og hun har brug for en voksen som støtte for at skabe sig overblik og kontrol. I rolige og strukturerede rammer er Ida faktisk god til at huske.

I den seneste testning viser Ida præstationer svarende til Verbal IQ = 61, Performance IQ = 62. Total = 57.

I dag er Ida 25 år, hun er gift og bor med sin mand i en lejlighed i Storkøbenhavn. Ida har et svært liv først og fremmest på grund af sit handicap, sin medfødte hjerneskade.

International forskning

International forskning hjælper os til en dybere forståelse af de mekanismer, der forværrer virkningen af den oprindelige medfødte hjerneskade. Dette er mit væsentligste ærinde.

Ann Streissguth fra University of Washington, Seattle, har gennem flere årtier været den førende forsker inden for området. Alene, såvel som sammen med sit team, har hun skrevet et væld af bøger

og artikler. Her fremhæves hun for sin forskning vedrørende de primære og sekundære vanskeligheder.

I sin forskning på dette område tog hun udgangspunkt i de fund, der allerede var gjort. Mennesker med FASD har en række kognitive vanskeligheder: Nedsat dømmekraft, hvorfor de let bliver ofre. Problemer med opmærksomhed, hvorfor de let mister fokus, bliver distraherede. Problemer med matematik, hvorfor de har svært ved at forholde sig til bl.a. penge. Hukommelsesproblemer, hvorfor de har svært ved at lære af egne erfaringer. Problemer med at abstrahere, hvorfor de har vanskeligt ved at forstå konsekvenser. Problemer med at orientere sig i forhold til tid og sted, hvorfor de har svært ved at begå sig socialt. Problemer med kontrol/impulsiv adfærd, hvorfor der er tale om lav frustrationstærskel.

Ann Streissguth beder os om at forestille os, at vi møder disse vanskeligheder hos et menneske, der ser ud og handler som en retarderet person. En sådan adfærd vil næppe overraske os. Måske ville der i mødet med den pågældende opstå en følelse af sympati og et ønske om at give en eller anden form for omsorg. Hvis man derimod forestiller sig disse adfærdstræk hos en person, der ser ud til at være helt normal både i tale og handling, er det straks meget sværere at acceptere som rimelig adfærd.

Konfronteret med forskellen mellem, hvordan folk opfører sig,

og hvordan vi forventer, at de skal opføre sig, må vi udlede vores egne hypoteser.

Hvis nogen lige havde været ude for en trafikulykke, ville vi antagelig forbinde den uventede adfærd med en hjerneskade. Men når der ikke er nogen meningsfuld synlig grund, er det utænkeligt, at hjerneskadehypotesen vil blive anvendt af den, der observerer. Kendskab til diagnosen eller viden om, hvordan prænatal alkoholpåvirkning kan komme til udtryk, ville sandsynligvis være tilstrækkeligt til, at observatøren kan udvikle en korrekt hypotese.

Det er ud af denne uoverensstemmelse mellem, hvad vi forventer af børn, unge og voksne med medfødte alkoholskader, og hvad vi opfatter at de aktuelt gør, at klimaet for sekundære vanskeligheder skabes. Ann Streissguth er af den opfattelse, at nogle af de sekundære vanskeligheder kunne forebygges, hvis vi i højere grad forstod de primære.

I 1996 offentliggjorde Ann Streissguth og medarbejdere en stor undersøgelse af de sekundære vanskeligheder (Streissguth, Barr et al.). De tilbagevendende vanskeligheder var: Psykiske problemer (ca. 80 %), afbrudt skoleforløb (ca. 60 %), problemer med at holde sig inden for lovens rammer (ca. 60 %), at have været tilbageholdt med magt (ca. 50 %), upassende seksuel adfærd (ca. 49 %) og alkohol og stofproblemer (ca. 35 %).

Det var slående, i hvor høj grad sekundære vanskeligheder dominerede, og hvordan den enkeltes livskvalitet reduceres. Der er ingen tvivl om, at højere grad af beskyttelse og støtte til denne gruppe af børn, unge og voksne kun kan ske via forøget viden og forståelse hos pædagoger, lærere og andre omsorgspersoner, såvel som hos sagsbehandlere og samfundet som sådan.

Den permanente organiske hjerneskade hos personer med FASD er oftest skjult, og skaden udløser ikke straks specialundervisning og speciel omsorg. Er den pågældende ikke meget retarderet eller har et særligt påfaldende udseende, skal der en slags bevisførelse til over for de sociale myndigheder og skolesystemet, før der kan opnås en eller anden form for hjælp.

Fra skolealder til voksen

Ida indledte sit skoleforløb i en normal 1. klasse. Det var et meget belastende år for Ida, der blev overvældet af angst. Hun klamrede sig til væggene og lukkede af for at beskytte sig selv. Hun mistrivedes i en grad, som alle kunne se. Hun lærte ingenting, men blev tværtimod bekræftet i, at hun var anderledes, dum og uduelig. Hendes selvtillid var på nul. Resten af sit skoleforløb har Ida gået i specialklasse på en almindelig folkeskole. I dag forstår hun, hvor heldig hun var. Hun gik i en klasse med i alt 6 børn og to lærere. Om eftermiddagen gik hun i skolens SFO. Plejeforældrene havde stor indflydelse på, at tilbuddet blev som det blev. De vidste, at en almindelig klasse, ville betyde et nyt nederlag.

Ida havde et godt skoleforløb, som hun tænker tilbage på med glæde. Et tilbagevendende problem for Ida har i hele livet været, at hun let bliver stresset på grund af hjerneskaden. Det konkrete skoletilbud sikrede, at Ida ikke blev stresset. Der var ro i klassen, hun

skulle ikke vente på hjælp, og dagens gang var tilbagevendende og struktureret. Der var tale om total omsorg. Formiddagens ro betød, at Ida magtede den uro, der var i den større børnegruppe i SFO, uden at blive stresset.

Ida lærte at læse og skrive og endda at regne, om end dette altid er den største udfordring i forhold til de vanskeligheder, hjerneskaden forvolder. Ida er en fighter, og hun vil. Hun har netop bestået 10. klasses eksamen i matematik, efter flere års undervisning og kamp. Ida vil være pædagogassistent, en ny uddannelse. Jeg er overbevist om, at det nok skal lykkes.

På et tidspunkt havde Ida en sagsbehandler, der aldrig havde hørt om medfødt alkoholskade og derfor ikke forstod, at det kunne være noget problem. Ida måtte tage et job i Føtex, for at kunne oppebære den økonomiske hjælp, som hun fik på det pågældende tidspunkt. Føtex er en stor og uoverskuelig forretning, hvor Ida skulle arbejde i en afdeling midt i det store rum. Uden tilstrækkelig vejledning blev hun kastet ud i det. Der var musik fra højttalerne, der var udsalg med heraf følgende store menneskemængder. Der blev stillet spørgsmål til Ida om priser på det ene og det andet, hun blev overvældet, sansemæssigt overstimuleret og stresset og var ved at gå i stykker. Hun søgte tilflugt på toilettet og græd, endnu engang bekræftet i, at hun var anderledes og uduelig.

Jeg forsøgte at overbevise hende om, at sagsbehandleren ikke nødvendigvis var dum, men hun havde endnu ikke lært om medfødt alkoholskade. Sagsbehandleren tog heldigvis mod den vejledning, vi siden gav hende på Skodsborg, og skaffede Ida mulighed for at arbejde i en vuggestue og i en genbrugsbutik. Her fik hun, ud over en passende beskyttelse, vigtige nye erfaringer.

Brug for formidling

Jeg må konstatere, at der er sket meget på området på de 25 år, men ikke tilstrækkeligt. Der er fortsat en stor uvidenhed. Området er fortsat ikke på pensumlisten i uddannelsen af socialrådgivere, lærere og pædagoger. Opsøger den enkelte studerende ikke selv området, lærer man ikke om det.

Mange psykologer kender kun området overfladisk, og der er derfor risiko for, at disse børns vanskeligheder ikke mødes eller, at de overses i forståelsen af barnet og den unge.

På plussiden har vi i Danmark fået fx vores familieambulatorier, et i hver Region knyttet til de store sygehuse. Her kan man søge hjælp og faglig sparring. ■

Inger Thormann, cand.psych.

LITTERATUR

- Streissguth, A.P., Barr, H.M., Kogan, J., & Bookstein, F.L. (1996): *Understanding the occurrence of secondary disabilities in clients with Fetal Alcohol Syndrome and fetal alcohol effects*. Seattle, Washington: University of Washington.
- Streissguth, A.P. & Kanter, J. (1997): *The Challenge of Fetal Alcohol Syndrome. Overcoming Secondary Disabilities*. University of Washington Press. Seattle and London.
- Thormann, I. & Guldberg, C., (1995): *Hånden på hjertet. Omsorg for det lille barn i krise*. Hans Reitzels Forlag.
- Thormann, I. (2006): *Medfødte alkoholskader. Omsorg og behandling*. Hans Reitzels Forlag.

Psykiatrisk epigenetik

Forskning i psykiatrisk epigenetik giver håb om, at arvelige påvirkninger og forandringer potentielt kan rettes og normaliseres, og at psykisk sygdom og sårbarhed kan forhindres og forebygges.

Den psykiatriske genetiske forskning undersøger, i hvilken udstrækning psykiske sygdommes opståen, udvikling og behandling kan forklares af genetiske faktorer. Antagelser inden for området har indtil for nylig været, at nedarvede egenskaber eller arvematerialet ikke kan ændres.

Ny forskning i epigenetik – der betyder ”ved siden af” genetikken – anfægter dog dette. Denne type forskning beskæftiger sig med, hvordan gener aktiveres og reguleres, og har åbnet helt nye muligheder for at vise, hvordan transaktionen mellem arv og miljø påvirker udviklingen af psykiske sygdomme. Forskningen må forventes at få tiltagende betydning, da der ikke er fundet nogen robust sammenhæng mellem psykisk sygdom og specifikke genvariationer. Højtprofilerede ”sårbarhedsgener” kan således tænkes kun at komme til udtryk, hvis de aktiveres af påvirkninger fra miljøet ved hjælp af epigenetiske reguleringsmekanismer.

Der er flere epigenetiske mekanismer, der har betydning for regulering af genes aktivitet. En vigtig mekanisme er acetylering af histonerne, der populært sagt kan ”tænde” for et gen. En anden vigtig mekanisme er methylering af et gen, der kan være med til at ”slukke” det.

Den udvidede arvelighedsforståelse, som epigenetisk forskning har bidraget til, ændrer radikalt vores forståelse af, hvad der udløser psykiske sygdomme.

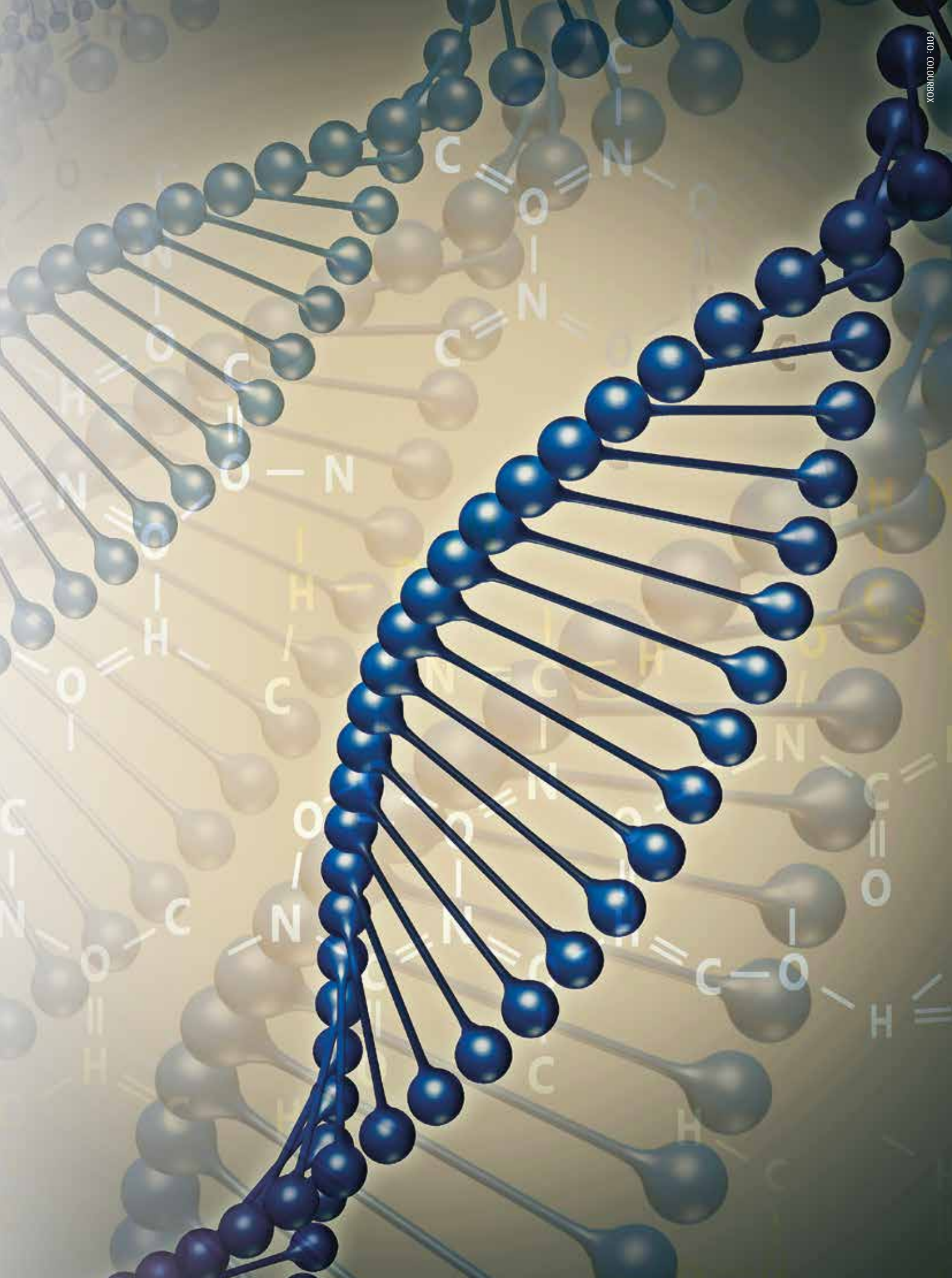
Epigenetisk ”programmering” forandrer sig med alderen. To enæggede tvillinger kan have vidt forskellige epigenetiske profiler, selv om de er genetisk identiske, fordi de gennem hele livsforløbet, ikke kun den tidlige opvækst, har været udsat for forskellige miljøpåvirkninger. Miljøet aktiverer og påvirker forskelligt de ge-

ner, som koder for signalstoffer i hjernen, der knyttes til udvikling af psykiske sygdomme.

Nogle gener er mere påvirkelige af miljøet og er mere plastiske end andre, og miljøpåvirkninger kan også regulere aktiveringen af hele grupper af gener. Indtag af kokain – som farmakologisk og effektmæssigt ligner methylphenidat (bedre kendt under handelsnavnet Ritalin), der anvendes til behandling af ADHD – øger fx aktiviteten af over 100 gener i hjernen. Fast brug af kokain øger endda denne aktivitet i generne permanent [1]. Det kunne derfor være relevant at undersøge, hvad effekten på sigt vil være på hjernens modning og den kognitive udvikling. Således er der alene i Danmark omkring 40.000 børn og unge i langtidsbehandling med Ritalin.

Tidlig stresspåvirkning, både før og efter fødselstidspunktet, kan medføre epigenetiske ændringer og øge risikoen for psykiske sygdomme. Stresspåvirkning hos forældre og bedsteforældre kan endda også medføre ”nedarvede” epigenetiske ændringer. Et studie viser [2], at arvematerialet hos hanmus ændres, hvis de udsættes for kronisk stress, og dette kan videreføres til ungerne, som får dårlig regulering af reaktioner på stress og hermed større risiko for at udvikle psykisk sygdom. Denne ”sociale arv” videregives via kønscellerne. Hvor stor betydning den har, er endnu uklart, men forskningen antyder, at traumatiske oplevelser hos tidligere generationer kan føre til markante ændringer i både hjernens struktur og funktion hos efterfølgende generationer.

Den udvidede arvelighedsforståelse, som epigenetisk forskning har bidraget til, ændrer radikalt vores forståelse af, hvad der udløser psykiske sygdomme. Molekylærbiologiske forklaringer har set symptomer og træk som genetisk forudbestemte. Nu tyder det på, at epigenetiske ændringer kan have stor betydning for, at vi udvikler psykisk sygdom. Således kan tidlig stresspåvirkning ”omprogrammere” hele den epigenetiske regulering af det komplekse samspil mellem hypothalamus, hypofysen og binyrerne og hermed vedvarende forstyrre reguleringen af stress og øge risikoen for ikke kun psykiske sygdomme, men også for svækkelse af immunsystemet, overvægt, forhøjet blodtryk, hjerteproblemer og sukkersyge. >

> Miljøets påvirkning

Epigenetisk forskning kan være med til at forklare, hvordan personlighedstræk udvikles og ændres. Genetiske dispositioner for udvikling af personlighedstræk kan brydes i det dynamiske spil med miljøet og ikke determinere ens kognitive, emotionelle, interpersonelle og adfærdsmæssige tilgang til verden. De sammenhængende epigenetiske forandringer sker gennem hele livet, men præges dog mest i de tidlige opvækstår og kan potentielt være objektive målbare markører for afvigende personlighedstræk, der øger den aktuelle risiko for udvikling af psykiatrisk sygdom.

Epigenetiske forandringer udløst af livsbegivenheder bidrager til individuelle forskelle i sårbarhed over for stress. Et klassisk studie [3] viser, at nyfødte rotteunger, hvis de opfostres af ukærlige mødre, udvikler ændringer i den måde, de reagerer på stress, fordi omsorgssvigtet slukker et gen, som under normale omstændigheder dæmper dannelsen af stresshormoner og lukker ned for stress. De omsorgssvigtede rotteunger mishandlede efterfølgende deres eget afkom og videregav på denne måde sårbarhed for stress og ændrede epigenetiske forhold.

Denne sårbarhed kan dog være reversibel, som det samme forskerhold [4] demonstrerede. De slettede nemlig den epigenetiske ”signatur”, som havde programmeret rottens adfærd som spæde, ved at sprøjte særlige enzymer ind direkte i hjernestrukturen hippocampus – en struktur forbundet med evne til at huske, danne nye minder, stresshåndtering og følelser – der fjernede methyleringen. Dette normaliserede både deres regulering af stressreaktioner og niveau af stresshormoner. Det omvendte gjorde sig i øvrigt gældende, når forskerholdet øgede methyleringen hos rotter, som havde haft en kærlig opvækst [5]. De fik således samme stressreaktioner og produktion af stresshormoner som de omsorgssvigtede rotter.

Tidlige skadelige påvirkninger som omsorgssvigt, misbrug eller vold medfører også epigenetiske ændringer hos mennesker. Et studie [6] viste således, at mænd, der havde begået selvmord, og som var blevet misbrugt, i modsætning til mænd, der havde begået selvmord, men som ikke var blevet misbrugt, havde øget blokering af det samme gen som de omsorgssvigtede rotter.

Psykopatologi

Vejen fra genotype til fænotype er i forskningen præget af mangel på præcis og underbygget viden. Der er endnu ikke fundet nogen biologiske ’sårbarhedsmarkører’ for psykiske sygdomme. Dette skyldes, at prædisponerende geners udtryk påvirkes og reguleres af nedarvede og miljøbetingede epigenetiske ændringer. Den resulterende ”epitype” er dynamisk forbundet til både arv og miljøfaktorer. Et studie [7] har endda vist, at psykosocial stress medfører næsten akut ændring i blokering af et gen, der regulerer signalstoffet oxytocin, som påvirker følelsen af stress og velvære. Udefrakommende stress tyder altså på at kunne medføre epigenetiske tilstandsforandringer, som måske også kan markere direkte og umiddelbar biologisk sårbarhed for udvikling af psykisk sygdom.

Epigenetisk stabilisering i de tidlige år, fx af en risikovariant af et gen, der producerer et protein, som er med til at kontrollere kroppens stressreaktion, kan medføre enten høj følsomhed over for stress eller høj modstandskraft mod stress [8]. Hvis en person har haft en traumatisk barndom, vil det medføre en stabil epigenetisk ændring af genvarianten, så personen får høj følsomhed for stress. Omvendt vil en person med genvarianten, som ikke har haft en decideret traumatisk barndom, have høj modstandskraft over for stress. Miljøbetingede epigenetiske ændringer af genetiske risikovarianter kan således øge risikoen for psykiske sygdomme som bl.a. angstlidelse og depressioner flere gange den normale. Tidlig opsporing og behandling af personer, som har en epigenetisk skrøbelig stressfysiologi på grund af mishandling og omsorgssvigt, samt risikogener, kan i fremtiden måske forhindre livslange eftervirkninger.

De fleste psykiske sygdomme er udviklingsforstyrrelser, hvor hjernens opbygning og funktionelle tilstand, især under opvæksten, fejludvikles. Især skizofreni opfattes i dag som en neurobiologisk udviklingsforstyrrelse, hvor dysfunktionel synaptisk transmission mellem nervecellerne spiller en vigtig rolle. Denne dysfunktion er blevet tilskrevet en arvelighed på op mod 80 procent, men identificerede risikogener bidrager hver kun med en mindre effekt, og de overlapper også med risiko for blandt andet bipolar affektiv lidelse. Desuden diagnosticeres kun omkring halvdelen af genetisk ensnægede tvillinger, som har en tvilling med skizofreni, selv med skizofreni.

Miljøbetingede epigenetiske ændringer kan bidrage til bedre at forklare, hvad der leder til udtryk af symptomer på skizofreni og andre psykotiske lidelser. I et studie [9] med 22 enæggede tvillingepar, hvor den ene tvilling enten havde skizofreni eller bipolar affektiv lidelse og den anden var rask, fandt man, at der var karakteristiske forskelle i den epigenetiske prægning af risikogener mellem både de to diagnosegrupper og mellem de syge og raske tvillinger. Epigenetiske undersøgelser kan måske anvendes til at skelne mellem forskellige sygdomme med overlappende symptomer samt afklare sværhedsgrad af symptomer og tærskelværdi for sygdomsudbrud.

Behandling

Dyreforsøg har vist, at epigenetiske ”markører”, der styrer hjernens funktioner, kan ændres. Håbet er at finde nye epigenetiske lægemidler, der har specifik virkningsprofil på de grundlæggende sygdomsmekanismer i hjernens signalstoffer. Siden 1950’erne er der således ikke fremkommet reel bedre virkningsprofil for psykofarmaka, selv om disse også har vist (utilsigtet) at kunne påvirke epigenetiske reguleringsmekanismer.

Forskning i epigenetiske sygdomsprofiler og epigenetisk betingede virkningsmekanismer for psykofarmaka kan medvirke til at optimere og individualisere behandlingsstrategier.

Ændringer i epigenetiske mekanismer, som er med til at forårsage psykiske sygdomme, lader til at være reversible og fleksible.

Behandling med psykofarmaka er dog måske ikke så effektiv som psykologiske og adfærdsmæssige interventioner, da disse spiller direkte og naturligt sammen med de epigenetiske mekanismer, uden uhensigtsmæssige bivirkninger og med vedvarende effekt efter endt behandling.

Et studie [10] har undersøgt den epigenetiske effekt af dialektisk adfærdsterapi hos patienter med borderline personlighedsforstyrrelse, som grundlæggende har vanskeligt ved at regulere deres følelser. Studiet viste epigenetiske ændringer i et gen, som populært sagt stimulerer væksten af hjerneceller og får forbindelsen mellem dem til at blive stærkere.

Afsluttende kommentar

Forskning i psykiatrisk epigenetik vil formentlig blive banebrydende for forståelsen af koblingen mellem opvækst og biologi, og få indflydelse på diagnosticering og behandling. Der er dog stadig mange forbehold og begrænsninger, og der er meget som ikke er forstået i detaljer, hvorfor varsomhed i tolkninger og konklusioner er påkrævet.

Forskningen giver håb om, at arvelige påvirkninger og forandringer potentielt kan rettes og normaliseres, og at psykisk sygdom og sårbarhed kan forhindres og forebygges. ■

Rune Andersen, psykolog, ph.d.

REFERENCER

- [1] LaPlant, Q., Nestler, E.J. (2011) CRACKing the histone code: cocaine’s effects on chromatin structure and function. *HormBehav.* 59(3), 321-30.
- [2] Rodgers, A.B., et al. (2013) Paternal stress exposure alters sperm microRNA content and reprograms offspring HPA stress axis regulation. *J Neurosci.* 22;33(21), 9003-12.
- [3] Weaver, I.C., et al. (2004) Epigenetic programming by maternal behavior. *Nat Neurosci.* 7(8), 847-54.
- [4] Weaver, I.C., Meaney, M.J., Szyf, M. (2006) Maternal care effects on the hippocampal transcriptome and anxiety-mediated behaviors in the offspring that are reversible in adulthood. *ProcNatlAcadSci USA.* 103(9), 3480-5.
- [5] Weaver, I.C., et al. (2005) Reversal of maternal programming of stress responses in adult offspring through methyl supplementation: altering epigenetic marking later in life. *J Neurosci.* 25(47), 11045-54.
- [6] McGowan, P.O., et al. (2009) Epigenetic regulation of the glucocorticoid receptor in human brain associates with childhood abuse. *Nat Neurosci.* 12(3), 342-8.
- [7] Untermaehrer, E., et al. (2012) Dynamic changes in DNA methylation of stress-associated genes (OXTR, BDNF) after acute psychosocial stress. *Transl Psychiatry.* 2.
- [8] Klengel, T., et al. (2013) Allele-specific FKBP5 DNA demethylation mediates gene-childhood trauma interactions. *Nat Neurosci.* 16(1), 33-41.
- [9] Dempster, E.L., et al. (2011) Disease-associated epigenetic changes in monozygotic twins discordant for schizophrenia and bipolar disorder. *Hum Mol Genet.* 20(24), 4786-96.
- [10] Perroud, N., et al. (2013) Response to psychotherapy in borderline personality disorder and methylation status of the BDNF gene. *TranslPsychiatry.* 3.

De ældre ... øh, medbor

Sproget er afslørende og blottægger fordomsfulde stereotyper om ældre mennesker. Men aldersdiskrimination ytrer sig også i praktisk gerning.

Amerikanske psykologers fagblad, *Monitor on Psychology*, havde i sit majnummer en artikel om aldersdiskrimination (Keyta, 2014), som er en del af baggrunden for samfundets behandling af ældre medborgere og udformning af tilbud, som kan give god livskvalitet.

Som psykolog lægger man vægt på individualitet, og alder kan være et kritisk aspekt af forskellighed, som vi bør være opmærksomme på som forskere, praktiserende og undervisere. Alligevel dukker alderens betydning relativt sjældent op i forbindelse med emner som kulturel kompetence, sundhedsforskelle, menneskeretigheder, diskrimination og fordomme. Fx burde forståelse for ligheder og forskelle mellem ældre og yngre borgere og forskelligheden blandt ældre voksne være en integreret del af alle tiltag for at fremme velfærd og øge kulturel forståelse og kompetence mellem forskellige aldersgrupper.

Den høje selvmordsrate blandt ældre mennesker, der i USA er særlig udpræget hos ældre hvide mænd, er faktisk den højeste selv-

mordsrisiko for alle aldersgrupper. Mange undersøgelser konstaterer en sundheds- eller trivselsforskel, som ofte overses i drøftelser om forebyggelse af selvmord.

Kan en del af forklaringen være, at mange aldersrelaterede problemer ses som noget, der kan afhjælpes med medicin? En undersøgelse af relativt nyindflyttede beboere på plejecentre i USA viste, at 70 % af disse beboere inden for de første tre måneder af opholdet var blevet medicineret med mindst én form for psykofarmaka. Over halvdelen havde ikke fået sådan medicin eller psykiatrisk diagnose i de sidste seks måneder før indflytningen.

Indlært gennem livet

Aldersdiskrimination er i USA en af de mest socialt ubemærkede og mest udbredte institutionaliserede fordomme. Vejledende Retningslinjer for Psykologisk Praksis med Ældre Voksne drøfter det forhold, at aldersfordomme giver sig til kende på mange måder, men ofte med argumentet ”i den bedste hensigt”.

Dr. Becca Levy fra Yale University har påvist, at aldersdiskrimination overtages fra samfundet, når man er yngre, og forstærkes gennem årtier for så at blive til en selvopfyldende profeti, når man kommer op i årene. Levy og hendes kolleger har påvist, at negative selv-stereotyper om alder kan forudsige reel fysisk forringelse, hukkommelsesforstyrrelser og kortere livsforløb.

Negative stereotyper påvirker også holdninger hos sundheds-

gere

og plejepersonale og deres behandling af ældre klienter, herunder lavere forventninger til restitutionsevne og fejlagtig tilskrivning af depression og kognitive vanskeligheder hos normalt fungerende ældre mennesker.

Psykologer er ikke immune over for vedvarende negative sociale holdninger om alder. Men vi har reelle muligheder for at blive fortalere for ændrede holdninger, sådan som vi har været det på andre områder af social forskelsbehandling. Vi kan bruge vores faglige viden og undervise om de udfordringer, det vækstpotentiale og den tilfredshed, som ofte ledsager øget alder, i stedet for at vedligeholde negative stereotyper.

Interessant for psykologer

Det stigende antal ældre medborgere, vi vil opleve i de kommende år, vil være en udfordring for social- og sundhedssystemet, men også et område med muligheder for arbejde for flere psykologer. Vel at mærke med det formål at gøre ældre borgere mere selvstændigt fungerende og mindre økonomisk belastende for samfundet. Det er en win-win-win-mulighed.

Men også på andre måder kan vi som individuelle psykologer være med til at gøre en forskel. Først og fremmest ved at tale generelt imod diskrimination, som fx når nedvurderende kommentarer hæftes på alle i grupper, der er udsat for diskrimination. Det kan være nødvendigt for os at være mere bevidst om de sproglige ud-

tryk, der bruges, når man sætter mennesker med vidt forskellige færdigheder og ressourcer i samme kategori og eksempelvis blot beskriver dem som "ældre" eller "de gamle". Ældre og gammel er til-lægsord og bør ikke bruges som navneord, der karakteriserer grupper af personer. Betegnelsen "ældre borgere" er mere acceptabelt. "Gamle er jo bare unge mennesker, der er blevet ældre", som en nu afdød, ældre dansk læge har udtrykt det.

Danmark er bestemt forskellig fra USA på mange områder, ikke mindst ved at vi har en udbredt social solidaritet og stor offentlig servicesektor, der også omfatter ældre personer med særlige behov. Det er tankevækkende, at Bhutan, der har udviklet begrebet bruttonational lykke, har peget på, at Danmark i sammenligninger med andre lande scorer højt på mange betingelser for en lykkelig tilværelse, men samtidig også på forekomsten af selvmord, og her er det ikke mindst selvmord blandt ældre, som tynger statistikken.

Måske skulle vi som psykologer interessere os mere for dette paradoks. ■

Palle Vestberg, cand.psych.

REFERENCE:

Keita, Gwendolyn Puryear: Speaking up against ageism. *Monitor of Psychology*, May 2014, p. 61.

FOTO: COLOURBOX

Penge til gode fra UBVA?

Har du i egenskab af akademisk forfatter eller akademisk uddannet ekspert leveret ophavsretligt beskyttet indhold til radio- eller tv-udsendelser, der inden for de sidste 3 år er udsendt i Danmark eller lagt på www.dr.dk > Bonanza. I så fald kan du søge penge fra UBVA's rettighedshaverpulje, som administreres af AC. Ansøgning og dokumentation sendes pr. mail til hfa@ac.dk.

Ifølge ophavsretsloven kan medievirksomheder i et vist omfang bruge ophavsretligt beskyttet stof uden tilladelse fra ophavsmændene, hvis de har en aftale med Copydan. Brugere skal betale for aftalerne, og Copydan sender så vidt muligt pengene tilbage til ophavsmændene. Læs mere på www.ubva.dk.

UBVA

Sikret en uddannelsesstilling

Den ny aftale om introduktionsstillinger til akademikere er begyndt at virke. Aftalen var en del af OK13 mellem Finansministeriet og AC og henvender sig til personer, som har været uden beskæftigelse i et år. De offentlige arbejdspladser, som ansætter en akademiker i en sådan stilling, modtager et tilskud, og akademikerne modtager en løn, som udgør 80 procent af startlønnen i staten.

Statsforvaltningen blev den første statslige arbejdsplads til at gribe muligheden, da man kort inden sommer ansatte cand.psych. Tatiana Samuelsson i familieretskontoret i Ringsted. Her er hun nu sikret ansættelse i et år – og arbejdspladsen mulighed for at kompetenceudvikle hende med henblik på senere fastansættelse.

Se nærmere om ordningen på kompetenceudvikling.dk.

jc

Deltag i udviklingen af ICD-11

WHO arbejder på en revision af ICD-10. For første gang i ICD's historie ledes revisionen af en psykolog, Geoffrey M. Reed, Senior Project Officer i den amerikanske psykologforening og aktuelt Managing Editor for ICD-11. Det er med til styrke psykologers muligheder for at påvirke revisionsprocessen.

Danske psykologers input er velkomne – her og nu. En foreløbig version af ICD-11 bliver testet via WHO's Global Clinical Practice Network. Man kan tilmelde dig her: www.globalclinicalpractice.net.

Klaus Pedersen

Kun for de kvikkeste

Fremtidens kemikere kommer ind på Københavns Universitet uanset karaktergenemsnit. Det samme gælder dem, der vil læse fødevarer og ernæring, italiensk, teologi m.fl. Men generelt tegner der sig efter optaget på årets videregående uddannelser et billede af skærpede karakterkrav i forhold til tidligere år.

For psykologi er kravene benhårde. Kø-

benhavns Universitet optog 229 ansøgere ud af i alt 1.739. Påkrævet snit for kvote 1: 11,4. Syddansk Universitet optog 110 ud af i alt 1.239. Snit for kvote 1: 10,7. Aarhus Universitet optog 215 ud af i alt 1.364 ansøgere. Snit for kvote 1: 10,7. Aalborg Universitet optog 115 ud af 1.042 ansøgere. Snit for kvote 1: 10,0.

jc

Den dybe overflade

Oscar Wilde er ophavsmand til et af mine yndlingscitater: ”It is only shallow people who do not judge by appearances. The mystery of the world lies in the visible, not the invisible.”

Der er rigeligt med mystik i verdens overflade, i det synlige og mærkbare, og det er i virkeligheden overfladisk at ville gå bagom for at søge ”det egentlige”. I *Den muntre videnskab* hyldede Nietzsche af lignende grunde de homeriske grækere, der havde mod til at stoppe ved overfladen og beundre fremtrædelsen (former, toner, ord) og dermed var overfladiske på en dyb måde i modsætning til os moderne.

Der er især to områder, hvor moderne mennesker har rendyrket tendensen til at gå bag overfladen. Det ene er i kunsten, og det andet er i psykologien. Når man lærer at læse poesi eller beskue malerier i gymnasiet, er det fx almindeligt at nærme sig kunstværker ved at lede efter en slags kode, der skal knækkes. Vi lærer, at der er en virkelig mening med værket, som ikke er manifest, og som man skal lære at trænge ind i gennem fortolkning. Ofte er det psykoanalysen, der tilbydes som fortolkningsredskab.

I et klassisk essay med titlen ”Against interpretation” fra 1964 forsøgte Susan Sontag at gøre op med denne kunstforståelse. Hun mente, at vi misforstår kunstens

natur, når vi insisterer på, at den skal ”fortolkes”. At fortolke er at forarme, skrev hun direkte, hvor man konstruerer en skyggeverden af betydninger. I stedet skal vi genfinde en mere uformidlet relation til værkerne, hvor vi bevæges af former og udtryk og ikke leder efter værkerens ”virkelige mening”.

I nyere tid har litteraturforskeren Hans-Ulrich Gumbrecht påpeget noget lignende: Kunst handler i første omgang om sanseligt nærvær – om at blive bevæget af poesiens rytmik eller musikens evne til at give os gåsehud – og ikke om at fortolke noget bag overfladen. I denne optik er kunst noget meget mere kropsligt og næsten fysiologisk, end vi har vænnet os til at mene.

Hvad nu hvis –

Psykologien har siden sin fødsel været videnskaben om de menneskelige dybder. Det er selvfølgelig oplagt at tænke på psykoanalysen i den forbindelse, da den insisterer på forskellen mellem det manifeste og latente indhold i drømme (og andre former for psykisk liv). Man må i psykoanalysen udøve en fortolkning for at komme til det egentlige bag overfladen.

Men samme figur genkendes jo fx i den humanistiske psykologis fokus på det realiserbare indre selv og i kognitionspsykologiens udforskning af indre mentale

mekanismer (som ingen nogen sinde har set). Psykologien fabulerer om indre verdener bag overfladen, som angiveligt indeholder den egentlige sandhed om os.

Hvad nu hvis ”den indre verden” slet ikke er det dybe ved os – eller slet ikke eksisterer? Kunne man tænke sig en psykologi, der bliver ved overfladen og interesserer sig for livet, som det udspiller sig i den verden, vi bevæger os i og bevæges af? Det ville være en langt mere umiddelbar psykologi, som respekterer, at meningen med menneskelige følelser og handlinger er i vores følelser og handlinger og ikke i noget bagved. Det ville være en psykologi uden behov for at postulere en ”theory of mind”, fordi den ikke begyndte med at spærre mennesket inde i dets egen bevidsthed (som man må bryde ud af ved at formulere ”teorier” om, at andre også har mentalt liv).

Behaviorismen var et forsøg på at udvikle en sådan psykologi, men den endte i reduktionismens fælde. Måske skal psykologerne i stedet lære om overfladens betydning af kunsthistorikere? Måske skal vi lære af Wilde, at mysteriet ligger i det synlige snarere end det usynlige? ■

Svend Brinkmann, cand.psych.
professor ved Institut for kommunikation
Aalborg Universitet

KLUMMEN (LAT. COLUMNA)

Psykolog Nyts klummetekster skrives på skift af seks personer, som har fået frie hænder til at ytre sig om tendenser i det moderne liv og samfund. Skribenterne repræsenterer vidt forskellige fagområder – og opgaven lyder ikke på at skrive om psykologi.

Psykologkampagnens fortsættelse, II'eren, skydes nu i gang. I bestyrelsen ser man frem til at synliggøre psykologers kompetencer og iværksætte en lang række aktiviteter inden for det offentlige område.

Ambitionen er jobskabelse i den offentlige sektor. For at komme i mål tager Dansk Psykolog Forening de næste to år initiativer på 'vækst- og udviklingsområder' inden for det offentlige: ældreområdet, beskæftigelsesområdet, det kommunale børne- og ungeområde, socialpsykiatrien, uddannelsessektoren og misbrugsområdet. Alle med væsentlige potentialer, og hvor relativt få psykologer er beskæftiget, og hvor der er behov for at sikre gode rammer for psykologers tilstedeværelse fremover.

Det hele indeholdt i *Psykologkampagnen-II*. Kampagnen blev besluttet på foreningens generalforsamling i marts måned og sættes nu i værk.

- Helt konkret skal vi i dialog med arbejdsgiverne og politiker-

ne om flere stillinger her og nu. Men vi skal også skabe grundlag for flere psykologjob i fremtiden ved at påvirke lovgivning og rammevilkår, etablere partnerskaber med kommunerne om udviklingsprojekter med psykologi i fokus, dokumentation og forskning i effekten af psykologers arbejde og bedre rammer for faglig udvikling af psykologer, fortæller Psykologforeningens formand, Eva Secher Mathiasen.

- Psykologer skal have mulighed for at trække på hinandens kompetencer, påvirke og samarbejde med arbejdsgiverne – både om flere stillinger, der hvor vi allerede er i dag, og om at udvikle nye arbejdsområder og funktioner, der hvor der er potentiale for mange flere psykologer i fremtiden.

Antallet af psykologer vokser kraftigt i disse år, og væksten

fortsætter. Oprettelsen af nye stillinger til psykologer er derfor en nødvendighed, hvis der skal være job nok. Det var baggrunden for Psykologkampagnens første fase 2012-2014, et initiativ, der ikke alene førte til højere beskæftigelse, men som frem for alt bidrog til en langt bredere forståelse af mulighederne for at arbejde som psykolog på det private arbejdsmarked.

Et tilsvarende potentiale findes på det offentlige område. I bestyrelsen ser man derfor frem til i de næste to år at samarbejde med foreningens decentrale organer og med enkeltmedlemmer om at åbne nye døre. Kampagnen vil fortsat være en platform for gensidig inspiration og videndeling blandt psykologer. Hertil kommer et nært samarbejde med eksterne samarbejdspartnere, ikke mindst eksisterende og potentielle arbejdsgivere i staten, regionerne og kommunerne, ministerier og styrelser, Regionerne og Danske Regioner, Kommunernes Landsforening og kommunerne.

Profession i udvikling

- Psykologers viden og kompetencer er med til at styrke og udvikle den offentlige velfærd og sikre borgernes mentale sundhed, fortæller Eva Secher Mathiasen. Det er på baggrund heraf, at fremtidens job til psykologer i det offentlige skal rammesættes og sikres.

- Især fremstår ældreområdet, misbrugsområdet, uddannelsessektoren og beskæftigelsesindsatsen som fremtidens vækstområder, hvor psykologers viden og kompetencer kan gøre en mærkbar forskel. Beslutningen om at dreje Psykologkampagnen II over mod den offentlige sektor opstod på initiativ af psykologer, der selv arbejder i 'vækstområderne' og ønsker, at disse felter promoveres. Et godt eksempel er ældreområdet, hvor psykologer alt for sjældent medtænkes i rehabilitering af ældre eller anvendes til supervision af sundhedspersonale.

- Det kan blive væsentligt for psykologer at dele erfaringer og udvikle ideer om, hvad der skal til for at skabe nye attraktive arbejdsområder for psykologer nu og fremover. Det kræver en gensidig nysgerrighed, og i Dansk Psykolog Forening er vi klar til at møde både psykologer og kampagnens øvrige interessenter med åbenhed.

Langsigtet effekt

Overordnet vil Psykologkampagnen-II arbejde med de barrierer, som gør sig gældende for psykologers beskæftigelse på det offentlige arbejdsmarked. Både de barrierer, der måtte findes hos arbejdsgivere og i lovgivningen, og dem, fagets udøvere selv sætter op i forståelsen af, hvad man som psykolog arbejder med.

Succeskriterierne er, når det dels lykkes at skabe en målbar efterspørgsel fra arbejdsgivere på kampagnens fokusområder, dels konkrete ændringer af rammevilkår, som kan skabe eller fastholde stillinger, og dels endelig indgå i partnerskaber med offentlige aktører om projekter, der kan dokumentere værdien af psykologers tilstedeværelse.

Foreningen lægger vægt på et grundigt analysearbejde i den

Antallet af psykologer vokser kraftigt i disse år, og væksten fortsætter. Oprettelsen af nye stillinger til psykologer er derfor en nødvendighed, hvis der skal være job nok.

indledende fase. Det offentlige arbejdsmarked er præget af anderledes beslutningsprocesser, dynamikker og incitamentsstrukturer, der alle kalder på sin særlige strategi og en god portion tålmodighed. Derfor indstiller man sig på, at Psykologkampagnen-II vil byde på andre udfordringer end kampagnens første del.

- Kan man nå at skabe målbare resultater inden for projektperioden? Det er spørgsmålet, eftersom jobskabelse på det offentlige arbejdsmarked i stort omfang indebærer politiske processer, som rækker ud over kampagneperioden. Derfor sigter vi efter at 'så' initiativer, der kan gro og forplante sig efter kampagneperiodens udløb, siger Eva Secher Mathiasen.

- Initiativet skal understøtte realiserbare projekter, som det er muligt at nå inden for tidsrammen og de præmisser, Psykologkampagnen-II er indlejret i. Ledigheden blandt psykologer påvirkes jo ikke blot af kampagner, men også af reformer, lovændringer og økonomiforhandlinger, der kan betyde en nedgang i beskæftigelsen de næste to år, fx hvis lovgivning omkring PPR, regeringens forhandlinger med kommuner og regioner om fremtidig økonomi ændres.

- En del af kampagnen kommer derfor til at være mere forhandlingspræget på arbejdspladserne og i lovgivningen, mens andre dele handler om at igangsætte processer, der kan skabe beskæftigelse på den lange bane. ■

Ditte Marie Darkó, cand.psych., fagjournalist

TERAPI

VED ASPERGER SYNDROM

Mennesker med gennemgribende udviklingsforstyrrelser som Asperger Syndrom (herefter: *Asperger*) får sjældent et psykologisk behandlingstilbud, hverken i det psykiatriske system eller i primærsektoren. Det synes at være en almen antagelse, at behandlingsbehovet for mennesker med Asperger primært består af socialpædagogisk behandling i form af trykke, forudsigelige, strukturerede rammer samt relevant aktivering og støtte i hverdagen.

Der hersker tilsyneladende også hos mange fagpersoner en grundlæggende holdning om, at personer med Asperger generelt er uden for terapeutisk rækkevidde. Der er imidlertid flere grunde til at tilbyde terapi.

Det er vigtigt at sætte ind med behandling i forhold til komorbide symptomer og lidelser. Og til trods for at Asperger er en kronisk lidelse, kan der ske fremskridt og udvikling ved terapeutisk at arbejde med lidelsen. Mange kan fx tillære sig en intellektuel tilgang til regler for socialt samspil.

Valg af terapiform

Det er min oplevelse fra mit arbejde i ungdomspsykiatrien, at mange børn og unge, som har fejlslagne terapeutiske forløb bag sig, ikke har profiteret af terapi, fordi de har været udiagnosticerede, og dermed har terapeuten ikke haft kendskab til Asperger-problemstillingen eller mulighed for at tilpasse terapien hertil. Terapeuten har måske arbejdet med belastningsudløste symptomer som depressive træk frem for den grundlæggende problemstilling, eller psykologen har måske arbejdet med en terapeutisk tilgang, der ikke har matchet klientens behov.

I litteraturen på området peges der på, at psykoanalyse og andre former for psykoterapi, som anvender introspektion, symbolik og fortolkning, ikke har effekt ved behandling af Asperger. I

stedet er den foretrukne psykoterapeutiske behandlingsform kognitiv adfærdsterapi (KAT) grundet den mere direkte og problemfokuserede tilgang, som bedre matcher klientens behov for specifik guidning og informationer om sociale situationer.

I litteraturen findes der forskning, der påviser, at KAT har effekt i forhold til mennesker med Asperger, særligt med hensyn til håndtering af emotioner, forbedring af sociale færdigheder/social funktion samt komorbide angst- og affektive symptomer og lidelser.

Man må dog i KAT ved Asperger overveje og adressere de vanskeligheder, som kan komme i vejen for terapiens virkning. Terapi bør derfor tilpasses klientens sproglige, kognitive, emotionelle, adfærdsmæssige og sociale karakteristika.

Den terapeutiske relation

En særlig udfordring er den terapeutiske relation. Psykologen må tilpasse sig og tilpasse terapien, at klienten har grundlæggende vanskeligheder med nonverbal kommunikation, fx i form af ringe øjenkontakt, uafstemt affekt og ideosynkratisk kommunikation.

Terapeuten kan med fordel komme med feedback på den nonverbale og verbale adfærd, når der observeres et tilbagevendende mønster af problematisk kommunikationsstil i terapisesionerne. Nogle personer med Asperger kan lære at aflæse andres adfærd.

Til trods for at Asperger er en kronisk lidelse, kan der ske fremskridt og udvikling ved terapeutisk at arbejde med lidelsen.

Det er en udbredt opfattelse, også blandt fagfolk, at personer med Asperger Syndrom ikke har gavn af terapi. Med en tilpasset form af kognitiv adfærdsterapi kan der dog skabes udvikling og fremgang.

De kan fx lære at anvende mere passende og moduleret øjenkontakt i samtale. Terapeuten kan instruere i jævnlige tage øjenkontakt under en samtale, periodisk kigge væk, ikke stirre, holde pause og lade den anden tale, når klienten fx har talt to sætninger.

Det at etablere en terapeutisk relation med personer med Asperger kan pr. definition udgøre en stor udfordring, idet disse har grundlæggende vanskeligheder med at forstå og indgå i sociale relationer, fordi de har forstyrrelser i "theory of mind"/evne for empati, og fordi de har vanskeligt ved at forstå de usagte regler for social interaktion. Derfor må den terapeutiske relation tilpasses.

En metode hertil er, at terapeuten tilbyder klienten information og guidning i den sociale relation, som den terapeutiske relation udgør. En anden metode er, at den terapeutiske relation i sig selv udgør en mulighed for, at klienten kan udforske, lære og øve, hvordan man håndterer sociale situationer og dermed lære nye sociale adfærdsmønstre. Klienten får ud fra disse metoder således hjælp til at arbejde med, hvad man siger, hvornår man siger det, hvor meget man siger, og hvad man ikke siger i en social interaktion. På den måde hjælpes klienten til at forstå og forbedre sin sociale funktion.

Arbejde med sprog og tænkning

I behandlingen bør der arbejdes med klientens sprogforstyrrelse, fordi en del af de sociale vanskeligheder ved Asperger ofte skyldes tendens til bogstavelig og konkret tankegang/fortolkning af sproget, konkret og formel tale samt ringe abstraktionsevne.

Terapeuten må være opmærksom på ikke at komme med udtalelser, der kan tolkes bogstaveligt og misforstås. Terapeuten bør anvende direkte og specifikke spørgsmål, idet de fleste personer med Asperger har vanskeligt ved at forstå og svare på åbne og abstrakte spørgsmål. Når klienten har svært ved at svare på spørgs-

mål, kan terapeuten med fordel give flere svarmuligheder at vælge imellem, der passer bedst på klientens oplevelse.

Der kan i terapien arbejdes med sprog udtryk og fortolkning af ikke-bogstavelig tale. Man arbejder med de forskellige niveauer, sproget kan forstås på, og man arbejder med at genkende og fortolke tale i overført betydning.

Der kan arbejdes med den kognitive rigiditet og konkrettænkning, som begrænser klientens perspektiv i sociale situationer. Det er almindeligt, at personer med Asperger har kognitive forvrængninger, særlig tendens til at tolke situationer i enten-eller-termer. De kan have tendens til fejlantagelser fx om andres intentioner, på grund af nedsat evne til "theory of mind". De har også tendens til at tolke ting bogstaveligt og svært ved at se ting fra forskellige perspektiver og finde alternative forklaringer. Det er vigtigt at gøre dem bevidst om sådanne mønstre i tænkningen.

I KAT med Asperger-klienter kan der arbejdes med at identificere og analysere automatisk tænkning, hvilket kan hjælpe dem til at forstå deres egne reaktioner. Der kan arbejdes med alternative fortolkninger af fx sociale situationer. Ved kognitiv omstrukturering udfordres tænkningen med fakta og logik, og tænkningen gøres mere fleksibel.

Arbejde med sociale samspilsevner

Behandlingen bør inddrage psykoekudation for at fremme sociale evner og evner for empati. Der kan arbejdes med strategier til at fortolke og tackle sociale situationer og adfærdstrategier rettet mod at tillære sig sociale færdigheder.

Klienter med Asperger oplever ofte ikke at forstå andres reaktioner og generelt sociale interaktioner, hvorfor psykologen er aktiv og direktiv i terapiesessionen, guider med forslag og informationer og viser, hvordan man gebærder sig i en social interaktion

>

> ved at forklare om sociale normer som fx at smalltalke og konversere – frem for at anvende megen refleksion, emotionel støtte og fokus på, at klienten selv skal finde svaret på sine problemer. Terapeuten kan lære klienten at smalltalke og konversere ved fx at udarbejde en liste over acceptable emner og emner, der bør undgås i samtale med andre, og emnerne kan øves i sociale rollespil i terapisesessionen.

Med sokratiske udspørgen kan klienten hjælpes til at forstå, hvordan andre mennesker kan have et andet perspektiv i en social interaktion, og man kan øve evne til at anskue situationer fra forskellige perspektiver. Klienten kan lære at fremhæve vigtige cues, som han overser i sociale situationer, og hvordan man ud fra at se på andre mennesker kan tolke på, hvordan de føler. Klienten hjælpes til at anvende social information, som de overser eller fejlbedømmer, fx et andet menneskes smil. Der kan gives instruktion og øvelse i at genkende ansigtsudtryk, der afspejler affektive tilstande. Terapeutens sociale cues i terapien kan oversættes, og med rollespil kan klienten fx lære at aflæse ansigtsudtryk og blive mere opmærksom på andres reaktioner.

Der kan arbejdes med træning af sociale kompetencer, hvor terapeuten lærer klienten at indgå i almindelige sociale relationer som fx venskaber. Det er muligt at tillære sig adfærd som at forklare sig, indrømme fejl, give andre komplimenter, opmuntre andre, hjælpe andre, dele med andre, lytte til andre, begynde eller koble sig på en samtale på passende vis og anvende høflighedsfraser. Som en del af behandlingen giver terapeuten direkte råd om at håndtere problemer og sociale situationer.

Adfærdskomponenten er vigtig for at lære personen sociale færdigheder, det kan være ved rollespil i terapisesessionen eller adfærdseksperimenter til at øve mellem terapisesessionerne. Klienten opfordres til at indøve de tillærte sociale færdigheder i hverdagen og til at eksponere sig for tidligere undgåede sociale situationer.

Arbejde med særinteresser

Særinteresser og stereotyp adfærd kan forstyrre ved at komme i vejen for venskaber og andre sociale relationer. Asperger-klienten kan i terapien have tendens til gentagne gange at referere til og blive optaget af sine særinteresser, og terapeuten kan derfor støtte denne i at lave monolog om til dialog i terapien.

Da særinteresser er ego-syntone, kan man med fordel integrere dem i terapien fx som metaforer eller som motivation.

Det er vigtigt at give psykoedukation i forhold til sociale forventninger, således at klienten får forståelse for, i hvilke kontekster det kan være passende at udøve sin særinteresse, og denne kan arbejde med primært at beskæftige sig med sin særinteresse, når han er alene. Man kan også arbejde med at øge tid om dagen, hvor klienten ikke beskæftiger sig med sin særinteresse.

Der kan arbejdes med udvidelse af interesser og aktiviteter ved at udbrede opmærksomheden mod og interessen for forskellige emner og aktiviteter. Man kan fx få klienten til at undersøge og beskrive et ikke-selvvalgt emne i terapien, eller han kan som hjem-

meopgave udforske og lære om et andet menneskes interesse i sin fritid.

Arbejde med emotioner

En vigtig del af terapi tilpasset KAT er udvidet psykoedukation i forhold til emotioner. Klienterne har ofte vanskeligheder med emotionsregulering og emotionskontrol, især fordi de har tendens til at handle før de tænker. Fx vil de ofte handle på en følelse af vrede frem for at stoppe op og overveje strategier til at løse situationen. Problemet med emotioner forstærkes af, at de også ofte har vanskeligheder med verbalt at udtrykke oplevede følelser. Med KAT kan klienten blive mere bevidst om egne oplevede emotioner, lære at respondere hensigtsmæssigt på emotioner og blive mere sensitiv i forhold til andres følelser.

Der kan i terapien arbejdes med, hvordan man selv mærker den psykologiske del/fysiologiske komponent af affektive tilstande i kroppen – der arbejdes således med sammenhængen mellem emotioner, udtryk og adfærd. Dette kan fx gøres ud fra visuelt forlæg af billeder af mennesker i forskellige følelsesmæssige tilstande. Med kognitiv omstrukturering kan klienten få korrigeret forvrænget tænkning og dysfunktionelle antagelser, som medfører følelser som angst og vrede. ■

Kirsten Skriver, cand.psych.

Børne- og Ungdomspsykiatrisk Center, Region Midtjylland

LITTERATUR

- Arendt, M. & Rosenberg, N.K. (2012). *Kognitiv terapi. Nyeste udvikling*. Hans Reitzels Forlag.
- Bromfield, R.: **Doing Therapy with Children and Adolescents with Asperger's Syndrome**. (2012). *Journal of Autism and Developmental Disorders*, vol. 42, pp. 141-142.
- Dubin, N. (2010). Asperger Syndrome and Anxiety – A Guide to Successful Stress Management. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, vol. 40, pp. 1419-1420.
- Hougaard, Esben (2004). *Psykoterapi – teori og forskning*. Dansk Psykologisk Forlag.
- Lopata, C.; Thomeer, M.L.; Volker, M.A. & Nida, R.E. (2006). Effectiveness of a Cognitive-Behavioral Treatment on the Social Behaviours of Children With Asperger Disorder. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities Winter*, vol. 21, p. 237-244.
- Ramsay, J. R.; Brodtkin, E.S.; Cohen, M.R.; Listerud, J. & Rostain, A. L. (2005). "Better strangers": Using the relationship in psychotherapy for adult patients with Asperger Syndrome. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, vol. 42 (4), pp. 483-493.
- Sofronoff, K.; Attwood, T.; Hinton, S. & Levin, I. (2007). A Randomized Controlled Trial of a Cognitive Behavioural Intervention for Anger Management in Children Diagnosed with Asperger Syndrome. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, vol. 37, pp. 1203-1214.
- Thomsen, P.H. & Skovgaard, A.M. (2010). *Børne- og ungdomspsykiatri. En lærebog om børn og unges psykiske sygdomme*. FADL's Forlag.
- Wood, J.J.; Drahota, A.; Sze, K.; Har, K.; Chiu, A. & Langer, D.A. (2009). Cognitive behavioral therapy for anxiety in children with autism spectrum disorders: a randomized, controlled trial. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, vol. 50:3, pp. 224-234.

Mie Femø Nielsen:

▣ **Strategisk kommunikation.**

2. reviderede og udvidede udgave. Strategisk kommunikation er et fagområde i vækst. Private virksomheder, offentlige institutioner og interesseorganisationer har stigende fokus på betydningen af god kommunikation. Flere og flere ansættes derfor til at arbejde med kommunikation, og stadig flere interesserer sig for kommunikation. Ved hjælp af analyser og andet forarbejde hjælpes man til selv at kunne tilrettelægge god kommunikation, der fremmer strategiske mål. *Akademisk Forlag Business, 2014, 243 sider, 300 kr.*

William James:

▣ **Menneskelig blindhed og livets betydning.**

To forelæsninger af den amerikanske psykolog William James. De udkom i 1899. Bogen handler om menneskets erkendelse af situationen i verden og om et helt verdenssyn og vores moralske relation til den. Verden og andre mennesker i den forstås indefra, responsivt og sansende, aldrig kun udefra eller i forhold til et mål. Både verden og sandheden er, skriver James, for stor for et enkelt menneske at sande. *Forlaget Mindspace, 2014, 74 sider, 148 kr.*

Anne Linder; Mette Marie Ledertoug:

▣ **Livsduelighed og børns karakterstyrker.**

Skoleverdenen er i en stor forandringsproces, der stiller skærpede krav til faglighed, samtidig med at elevernes personlige og sociale kompetencer er nødvendige faktorer for at skabe trivsel, vækst og livsduelighed. Bogen viser, gennem en forankring i den positive psykologiske teori og metoder, hvordan et barns færdigheder, ressourcer og potentialer kan sættes i spil gennem en styrkebaseret tilgang.

Dansk Psykologisk Forlag, 2014, 280 sider, 398 kr.

Birgitte Bæk:

▣ **Gennem sorgen. En kærlighedshistorie.**

En bog om kærligt, men også råt og realistisk at tage afsked med en elsket. Forfatteren beskriver forløbet før, under og efter tabet af sin mand, der dør af kræft i 2008. Hertil familiens reaktionsmønstre undervejs og vejen frem til livet på den anden side af et dødsfald. *Forlaget Alfa, 2014, 194 sider, 198 kr.*

Steffen Støvring:

▣ **Lidenskab for liv.**

Præsenterer fire store eksistenstænkere: Kierkegaard. Grundtvig. Nietzsche. Løgstrup. Fra mange års undervisning i seminarieverdenen og mange års foredragsvirksomhed i vidt forskellige kredse ved forfatteren, hvor stor en åbenhed og interesse der kan opstå for disse fire store tænkere, og hvor meget de kan sætte i bevægelse. Alle fire har de overordentlig meget at sige det såkaldt moderne menneske, hvis situation de på mange måder har foregribet. *Akademisk Forlag, 2014, 234 sider, 300 kr.*

Jens Henrik Thomsen:

▣ **Når det aldrig er godt nok.**

Perfektionistiske børn og unge stiller alt for store krav til sig selv. Og det får negative følger, når de altid stræber efter det perfekte. Bogen giver børnene værktøjer til at få noget godt ud af perfektionismen. Vi følger tre børn, der lever i en hverdag, der efterhånden er blevet så besværlig, at den truer med at ødelægge alt. Her er tip og teknikker til, hvordan de finder vej ud af perfektionismens kløer, så de undgår at sidde fast i en situation, hvor de er triste, angste og handlingslammede. Skrevet til børnene selv – men bør læses sammen med en voksen.

Frydenlund, 2014, 88 sider, 149 kr.

NYE BØGER

præsenterer de nye bogudgivelser primært inden for det psykologiske område. Det redaktionelle princip er at søge inspiration til omtalen fx i forlagenes pressemeddelelser. En omtale er en omtale – ikke redaktionens anbefaling af bogen.

Prisangivelserne er vejledende.

Social kapital i organisationer

Ledelse, kommunikation og samarbejde er den treenighed, det gælder i en ny og særdeles velskrevet bog om social kapital.

Med ”Social kapital i organisationer” har vi fået en meget velskrevet bog om ledelse, kommunikation og samarbejde. Bogens tekst er meget fornemt gennemarbejdet, og strukturen guider læseren nemt igennem et kompliceret emne.

Social kapital er et begreb, der stammer fra samfundsmæssig forskning. Det nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø definerer virksomhedens sociale kapital således:

”Virksomhedens sociale kapital er den egenskab, der sætter organisationens medlemmer i stand til i fællesskaber at løse dens kerneopgave. For at kunne løse denne kerneopgave er det nødvendigt at medlemmerne evner at samarbejde og at samarbejdet er baseret på et højt niveau af tillid og retfærdighed.”

Forfatterens overordnede tema er virksomheders kommunikation, samarbejde og ledelse samt de mange facetter af disse, der skal til for at løse kerneopgaven. For at sætte fokus på dette kobles begreber, teorier og forskning fra social kapital-diskursen med teorier, begreber og metoder fra en systemisk diskurs.

Ifølge forfatterne handler social kapital ”om relationer mellem ledere og medarbejdere, ledere på forskellige niveauer, samt mellem medarbejdere og i forhold til samarbejdspartnere og kunder. Ved at koble social kapital – der er relationel og udspiller sig mellem mennesker – med en systemisk tilgang, der ser relationerne som det bærende element i en organisation og har fokus på kommunikation, skabes et frugtbar samspil.”

Bogens indholdsside

I forskningen sættes der fokus på sammenhængen mellem robusthed i organisationer og høj social kapital. Forfatterne kobler begreberne fra social kapital med en systemisk tilgang. Deres fokus bevæger sig mellem forskellige niveauer, og dette er bogens store force. Samspillet mellem begreberne fra social kapital

og den systemiske teori både teoretiske og praktiske kommunikationsdimension håndteres gennem denne håndfaste struktur.

Bogen rummer en grundig introduktion til de forskellige elementer af social kapital. Bogens første del ser på en udvidet forståelse af de begreber, social kapital bygger på. De teoretiske retninger, som har inspireret til begrebet social kapital, belyses med reference til især sociologien: Tillid, retfærdighed og samarbejdsevne.

Dernæst er der fokus på kerneopgavens betydning, trivsel og den individuelle opgaveløsning. Et kapitel interesserer sig for social kapital som ledelsesprincip, og her diskuteres, hvordan man som leder kan bevæge sig i såvel en definerende som en faciliterende position.

Andre kapitler ser på forskning i samarbejdet i grupper og team og sætter dernæst fokus på begreberne brobyggende og forbindende social kapital. Endelig kobles hele den systemiske tilgang på begreberne fra den sociale kapital. Det konkrete liv i organisationerne er i fokus: Forandringsledelse, strategiarbejde, medarbejderudviklingssamtale, møder og forskellige målinger.

De konkrete bud på, hvordan begrebet social kapital kan tilbyde organisatoriske guidelines, bidrager til at virkeliggøre et sådant bidrag. Noget, der ellers sjældent ses med dette begreb. Social kapital som begreb lever nemlig helt op til det, sociologen Laclau har kaldt en ”flydende betegnelse”, et åbent begreb, som mange diskurser kæmper om at give mening og indhold.

Bogen vil være velegnet som grundbog på mange kommunikations- og ledelsesuddannelser. Der er tale om en god og velskrevet håndbog for professionelle.

Heldigvis rummer bogen kun få af de floskelagtige ørehængere, som tenderer til at flyde rundt for øjeblikket som ”tomme” betegnelser: ”Samarbejder vi klogt”, ”Spiller vi hinanden gode”. Det er noget nær den eneste malurt i bøgeret. ■

Vibe Strøier

BOGDATA

Hanne V. Moltke og Heidi Graff: ”Social kapital i organisationer. Ledelse, kommunikation og samarbejde”. Dansk Psykologisk Forlag, 2014. 320 sider. 399 kr.

Ud af kroppen

Dissociation beskriver et split mellem bevidstheden og hele eller dele af kroppen. Bodil Claesson har leveret en fint formidlet bog om det vanskelige emne.

Bodil Claesson har forfattet en let læselig, pædagogisk perle om de mange komplekse inter-relaterede psykiske og somatiske følger af traumatisering: ”Pigen der hoppede ud af sin krop”.

Forfatteren formår at belyse, hvordan det psykiske og somatiske system påvirker hinanden via hjernens forskellige dele, dens enzymer, hormoner og neurologiske reaktionsmønstre og kroppens feedbackloops, samt hvordan kropsrelateret psykologisk behandling kan føre til forløsning og helbredelse af overvældende hændelser, som ligger indlejret i kroppen. Hun demonstrerer levende, via case-vignetter, hvordan denne viden integreres i arbejdet med dissocierede klienter i egen praksis.

Bogen er en gave til alle med interesse i krop/sind-forbindelsen og i kropsorienteret psykoterapi og kan endvidere berige medarbejdere i de hjælpende professioner inden for sundhedssektoren, den sociale sektor samt i undervisningssektoren: Alle med indflydelse på og ansvar for, hvordan mennesker bliver behandlet.

Mennesker, der lider af ”psykosomatiske sygdomme”, ”Funktionelle lidelser”, ”Bodily Distress Syndrome” eller ”Post Traumatic Stress Disorder”, opleves ofte som besværlige. Her kommer Claessons bog ind: Når tingene forstås og giver mening, så man kan finde sammenhængen mellem adfærd, symptom, syndrom, reaktion, problem osv., og derved lettes arbejdet og processen for alle – ’Det besværlige’ bliver set i den rette kontekst, og interventionerne rammer plet. Klienter bliver pludselig mindre besværlige, når de bliver mødt og forstået, lige hvor de er, bevidsthedsmæssigt! Og så hjælper det også at forstå sig selv.

Imponeret over formidlingen

Bogen har 8 kapitler med dissociation som omdrejningspunkt. Hvert kapitel har et teoretisk fokus, illustreret af case-vignetter. Forfatterens egen referenceramme og arbejdsmetode, Somatic

Experiencing Therapy, illustreres og sammenlignes med andre kropsfunderede behandlingsmetoder. Bogen slutter med en sammenfatning af teksten, en fyldig ordforklaring, en litteraturliste til yderligere fordybelse i emnet, efter at appetitten er vakt, samt et stikordsregister.

Jeg er imponeret over den pædagogik, forfatteren benytter til at formidle det komplicerede teoretiske og neurofysiologiske fundament. Hun bruger fx forskellige tekstfarver til forskellige neurofysiologiske dele. I teksten pendulerer hun mellem klienternes psykiske oplevelser, terapiprocesserne med nærhed, kontakt, empati, til tider kropslig omsorg, psykoeksklusion, drømmearbejde med mere og de teoretiske overvejelser.

Fra første færd fornemmer man, at Claessons passion for emnet er styret af en hjertelighed og høj professionel moral og etik, en dyb empati og respekt for det enkelte menneskes autonomi og iboende helingspotentiale.

Hun påpeger i slutningen, at som behandlingssystemet og den sociale sektor ser ud i dag, hvor psyke og soma betragtes som fundamentalt adskilte enheder og behandles uafhængigt af hinanden, finder det modsatte af heling (at blive hel) desværre typisk sted – mange af lidelserne fastholdes eller forværres for de ramte. Bogen udspringer af en overbevisning om vigtigheden af at få integreret denne, nu videnskabeligt dokumenterede, viden om sind-krop sammenhængen i vores kulturelle bevidsthed.

Begrebsmæssigt er bogen tilgængelig for alle, lægmænd som professionelle: Både dem, der har en stor behandlingsmæssig erfaring, som nyder at blive opdateret og få iboende viden repe- teret, dem, der er nye i feltet, og gerne vil lære mere, dem, der selv er ramt, eller har pårørende, som er ramte – og som gerne vil forstå, hvad det er, de gennemlever. ■

Marianne Thorborg Ottosen

BOGDATA

Bodil Claesson: ”Pigen der hoppede ud af sin krop. En bog om dissociation”. Hans Reitzels Forlag, 2014. 320 sider. 325 kr.

En forudsigelig generalforsamling

Referatet fra Dansk Psykolog Forenings generalforsamling ligger tilgængeligt for alle, der som jeg ikke kunne (eller ville) deltage i år.

Der var ikke så mange fremmødte. Det højeste antal afgivne stemmer, jeg har talt, var 184. Det var under punktet om Foreningsreformen. Under handlingsprogrammet var tallet faldet med tyve, og under budgettet næsten halveret. Det er, som det plejer. Selv om det efterhånden er 18 år siden jeg forlod Dansk Psykolog Forenings tjeneste, kender jeg alligevel en tredjedel af deltagerne i debatten om beretningen og halvdelen af deltagerne i debatten om foreningsreform.

Bestyrelsen lægger op til større frihed i måden at arbejde med politikker og programmer på og til længere arbejdsperioder. Forsamlingen ønsker at fastholde såvel indhold som metode så meget som muligt. Sådan har det været i hele foreningens levetid, og det bliver ikke mindre forståeligt på baggrund af valgprocedurerne. For noget er ændret.

Tidligere valgte generalforsamlingen bestyrelsen. Man har aldrig valgt en ledelse, men netop en bestyrer, der skulle gennemføre det, som forsamlingen havde besluttet. Hverken mere eller mindre. Man stillede op og blev valgt på handlingsprogram og løbende stillingtagen i debatterne (formelt set), om end valgene ofte skete med hiv og sving, manglende kandidater og uden den store politiske stillingtagen fra kandidaterne.

Det er vanskeligt at forstå, hvorfor nogen egentlig ville påtage sig opgaven. Det skete da også ofte, at bestyrelsen i perioden fandt pålæggene snærende og udviklede tanker om et selvstændigt virke

eller om at gå direkte til folket uden om den noget tilfældige generalforsamling og om forlængede valgperioder m.m.

Her har man nu skabt et nyt problem – utroligt nok efter generalforsamlingens vedtagelse: valget af bestyrelse sker ved urafstemning, uden at (og inden) de stemmeberettigede har kendskab til kandidaternes stillingtagen i debatten om forslag og politik. Vi har kun kandidaterne i forvejen forfattede præsentation og mærkesager. Forløbet er generalforsamlingen har ingen konsekvens og valget sker i blinde.

I den situation er det ikke mærkeligt, at deltagelsen i generalforsamlingen dels ikke er høj og slet ikke højere end tidligere, dels tiltrækker ”den gamle garde”, som netop sætter overordentlig stor pris på netop denne struktur, samt at forsamlingen fastholder sine klausuler om mål og midler, som skal gennemføres og bestyres i perioden indtil næste generalforsamling. Det er det eneste middel, generalforsamlingen har, men det er ikke meget bevendt.

For bestyrelsen kan trods dette reelt frit gøre, som det passer den. Den er valgt ved urafstemning og ikke af generalforsamlingen. Og bestyrelsesmedlemmerne er valgt på deres oplæg og ikke på deres politiske stillingtagen under generalforsamlingens forhandlinger. Hvis bestyrelsen tilsidesætter beslutninger har det ingen konsekvens. Den skriftlige beretning, som alt folket har adgang til, skrives af bestyrelsen, og eventuel kritik kommer ikke til valgforsamlingens kendskab forud for næste valg.

Altså i bund og grund en forudsigelig generalforsamling. ■

Preben Føltved

DEBATINDLÆG

– må højst fylde en **A4-side** med enkelt linjeafstand. Indlæg, der forholder sig til **navngivne personer** eller grupper, vil blive forelagt den/de pågældende til eventuel kommentar. Sådanne indlæg kan altså **ikke altid** optages i det førstkommande nummer.

På forkant med virkeligheden

Sjældent har den nære forbindelse mellem psykologien og politikken være ytret så befriende eksplicit, bramfrit og klart som i Eva Secher Mathiasen leder 'Nyt om inklusion' i 'Psykolog Nyt' 12/2014: "Kan der snart siges noget nyt om inklusion? Har debatten ikke for længst rundet alle problemstillinger og udpeget, hvor vanskeligheder og løsninger ligger, når vi skal leve op til det overordnede politiske mål om at udskille færre børn fra de almindelige dagtilbud og den almindelige undervisning."

For at sætte dette ind i sammenhæng har særligt psykologerne i PPR, som Eva Secher Mathiasens med sin leder refererer til, jo i rigtig, rigtig mange år været spændt for en helt anden og diametralt modsatrettet politisk vogn. Dette har ført til historiens vel mest omfattende patologisering og eksklusion af den vestlige verdens børn ved hjælp af psykologiske og psykiatriske patologiserings- og udskilningskriterier.

Psykologer har naturligvis ikke delta- get i dette ud i det blå. Dette sker netop i videnskabens navn, og mere lokalt på grundlag af vores honnørord over alle honnørord 'psykologfagligheden'.

Imidlertid er – eller *var* – dette 'psykologfagligheden' i den gamle 'virkelighed'. Formanden skriver i den samme leder: "Faktum er, at der ligger masser af opgaver og venter, når den gamle virkelighed skal omsættes til en ny. Ikke mindst psykologerne i PPR bliver vigtige aktører, når de mange inklusionsambitioner skal indfries."

Og heldigvis giver det ikke nogen problemer for psykologerne eller for 'psykologfagligheden', fordi den nye virkelig-

hed: "stiller øgede krav til tilstedeværelsen af psykologkompetencer, viden om arbejdet med processer, relationer og udvikling." Så i denne forstand har psykologien jo psykologkompetencer og en psykologfaglighed, der passer til enhver virkelighed og lejlighed. Så hvad vi vælger, er derfor altid et politisk, og dermed etisk og æstetisk valg.

Det er os som psykologer, der udtænker psykologien, os, der forvalter og udfører den, og altså som sådan os, der i sidste instans har såvel magten som ansvaret for, hvad vi som psykologer skaber med vores valg. Det lyder, som om Psykologforeningens formand på foreningens vegne har taget et sådant politisk valg, som jeg virkelig hilser velkommen.

Inspirationen synes at være den konsultative udvikling, der, som en modmagt, gennem de senere år har udviklet sig i nogle PPR-rådgivningers undergrund. Fokus her er kontekst, samspil, læringsmiljøer etc., hvilket skaber grundlaget for at fjerne sig fra dekontekstualiseringen af børns problemer, der har gjort indflydelsen fra skole- og institutionspolitik (fx klassestørrelser, personalnormering, ledelsesformer og samværspraksisser i skolen og i daginstitutionen etc.), økonomiske forhold (fx fattigdom) usynlige, og som indtil nu har hjulpet psykologer og andre professionelle med at se børns problemer som individuelle.

På denne baggrund vil jeg virkelig opfordre den 'ekspertgruppe', som skal arbejde videre med denne nye politik, til at etablere et intenst samarbejde med universiteterne for at gribe denne enestående mulighed for faktisk at være på forkant med udformningen af de nye psykolog-

praksisser, der skal forme 'den nye virkelighed'. Jeg vil også opfordre til dette samarbejde for at sikre, at de unge psykologer, der primært befolker PPR, ikke efter endt studium skal træde ud i den tomme luft, men virkelig bliver forsynet med kreative og relevante 'psykologiske kompetencer', der gør det trygt for dem at træde undersøgende og skabende ind i den 'nye virkeligheds' kompleksitet og rige mangfoldighed.

Når dette er sagt er der plads til visioner: Jeg ser for mig, hvordan politikerne ser måbende til, når PPR-psykologer med deres konsultative kompetencer opløser de problemer på den samme tid, som de tidligere brugte på at udrede. Jeg ser politikerne måbe, når psykologerne nægter at lægge deres 'psykologfaglighed' på hylden og derfor insisterer på at fortsætter relevante 'udredninger', der fører til fagligt funderede 'krav' om fx specialundervisning, når dette er nødvendigt fra et psykologisk perspektiv for at støtte et barns udvikling, og står fast. Egentlig er det ikke mærkeligt, at det at være 'etisk' er det andet store honnørord blandt psykologer. Etik er jo som psykologi stærkt vanedannende politisk. ■

John Victor Gurnæs

KREDSE

Kreds Ringkøbing

▣ **Fyraftensmøde**

Kom og mød Dansk Psykolog Forenings formand Eva Secher Mathiasen "live" til fyraftensmøde mandag 15. september 2014 kl. 17.30. Eva vil komme med et kortere oplæg, hvorefter der er god mulighed for dialog og debat. Mødested: PPR, Borregårdsvej 9, Holstebro.

Kredsen er vært med en sandwich, drikkevarer kan købes.

Tilmelding på mail: dpkredsringkobing@gmail.com senest 5. september 2014 med angivelse af navn og telefon.

Marianne Bernstorff

Kreds København-Frederiksberg

▣ **Generalforsamling**

På kredsens ordinære generalforsamling ultimo maj 2014 blev beretningen, regnskab og budget godkendt. Til styrelsen blev valgt (samt efterfølgende konstituering): Helge Holm-Hansen: sekretær, Louise Svendsen: kasserer, Lars Skovmand: næstformand og Arno Norske: formand.

Arno Norske

SEKTIONER

Selvstændige Psykologers Sektion

▣ **Generalforsamling og temadag**

Sektionen indbyder til temadag fredag 28. november 2014 kl. 10-17 og generalforsamling lørdag 29. november 2014 kl. 10-19. Sted: First Hotel Grand, Jernbanegade 18, Odense C.

Temadagens emne er "Kvalitetssikring – aspekter heraf, set i lyset af de øgede eksterne krav til effektmåling".

Pris for deltagelse: Temadag + GF inkl. 2 x frokost og festmiddag fredag: 1.250 kr. Temadag inkl. frokost og festmiddag: 1.000 kr. Temadag inkl. frokost: 850 kr. Generalforsamling med frokost: 300 kr.

Overnatning: Du skal selv kontakte

First Hotel Grand, tlf. 66 11 71 71, og booke værelse. Du kan bruge bookingkoden 12DAN281114, når du booker værelse.

Tilmelding: Information om tilmelding til temadag og GF bliver sendt ud lige efter sommerferien.

Kirsten Bjerregaard, Formand, SPS

Hospitalssektionen

▣ **Generalforsamling og Årsmøde**

Hospitalssektionen afholder årsmøde og generalforsamling 26. november 2014 i Dansk Psykolog Forening, Stockholmsgade 21, lokale 2A, København Ø.

Årsmødet holdes kl. 9.30-16.00, generalforsamlingen afholdes kl. 16.10 samme sted og med dagsorden jf. sektionens vedtægter.

Yderligere oplysninger om årsmødet følger snarest.

Sektionsstyrelsen

SELSKABER

Dansk Psykolog Forenings Selskab for Børnesagkyndige

▣ **Fyraftensmøde**

Selskabet inviterer til fyraftensmøde med forfatteren Daniel Dencik om hans seneste bog "Anden person ental". Daniel Dencik beskriver i sin bog, hvordan han gennem et vanskeligt forløb med de svenske myndigheder mistede kontakten til sine to børn. Politiken anmeldte bogen til fem hjerter ud af seks.

Psykolog Ida Møller indleder aftenen med at interviewe Daniel Dencik, hvorefter der lægges op til spørgsmål og debat. Der bydes på let forplejning i pausen.

Tid og Sted: 2. oktober 2014 kl. 17.30-19.00 i Dansk Psykolog Forening, Stockholmsgade 27, København Ø.

Tilmeldingsfrist 1. september 2014. Om tilmeldingsprocedure samt yderligere oplysninger, se selskabets hjemmeside på www.dp.dk.

Michael Kaster

Gerontopsykologisk Selskab

▣ **Indkaldelse til generalforsamling**

Selskabet indkalder til generalforsamling 15. november 2014 kl. 13-17. Mødet finder sted i Dansk Psykolog Forening, Stockholmsgade 27, København Ø.

Dagsorden: 1. Valg af dirigent og referent. 2. Godkendelse af dagsorden. 3. Beretning om Selskabets virksomhed i det forløbne år. 4. Fremlæggelse af regnskab. 5. Indkomne forslag. 6. Kommende arbejdsopgaver. 7. Fastlæggelse af budget og kontingent. 8. Valg af bestyrelse. 9. Eventuelt.

Indkomne forslag sendes til formanden på mads.greve.haaning@regionh.dk senest 1. november.

Tilmelding senest 1. november til kasserer carlsenkim@hotmail.com. Venligst angiv, om du ønsker at deltage i den efterfølgende middag kl. 18.

Under punkt 6. vil vi koncentrere os om at debattere og klargøre vores tanker om fremtiden på det gerontopsykologiske område, ikke mindst på baggrund af den turbulens, der har været i det forløbne år med vores speciale, hvor det først blev nedlagt og siden genopstod, fordi beslutningen blev tilbagerullet af Psykologforeningens bestyrelse. Efterfølgende er det på Psykologforeningens kongres besluttet at styrke området, bl.a. gennem en ny psykologkampagne. Vi har derfor brug for at drøfte fremtidsmuligheder med vores medlemmer og håber rigtig mange vil møde op. Der vil være 10 minutters oplæg fra hvert bestyrelsesmedlem om de muligheder, der ses, hvor vi hver især arbejder.

Anna Aamand, formand

Selskab for Psykopatologi hos Børn og Unge, SPBU

▣ **Indkaldelse til generalforsamling**

Selskabet holder ordinær generalforsamling mandag 10. november 2014 kl. 17.15-18.15. Sted: Dansk Psykolog Forening, Fiskergade 41, 4.sal, Århus C.

Foreløbigt forslag til dagsorden: 1. Valg af dirigent og referent. 2. Godkendelse af referat. 3. Vedtagelse af dagsor-

den og indkaldelse af punkter til Eventuelt. 4. Formandens beretning. 5. Styrelsens arbejdsopgaver i det kommende år. 6. Regnskab for 2013. 7. Budget for 2015. 8. Fastsættelse af kontingent for 2015. 9. Behandling af indkomne forslag. 10. Genvalg af medlemmer af styrelsen samt eventuelt valg af nye medlemmer til styrelsen. 11. Eventuelt.

Forslag til øvrige dagsordenspunkter skal være formanden i hænde senest 8 uger inden generalforsamlingen, dvs. uge 38/2014.

Birgitta Karlsson

Psykologfagligt Selskab for Klinisk Hypnose

▣ Ordinær generalforsamling 2014

Selskabets ordinære generalforsamling med dagsorden i henhold til selskabets vedtægter afholdes mandag 10. november 2014 kl. 18-ca. 19.30 i Dansk Psykolog Forening, Stockholmsgade 27, 2. sal, København Ø.

Forslag til dagsordenen skal være formanden i hænde senest 8 uger inden. Kandidatur til styrelsesmedlem skal være formanden i hænde 6 uger før generalforsamlingen, pr. mail.

Efter generalforsamlingen vil der være fælles spisning, som er gratis for medlemmerne. Såfremt du ønsker at deltage i den efterfølgende spisning, bedes du venligst meddele dette senest 1. november 2014 til selskabets formand Inge Guldal, ingeguldal@hotmail.com.

Inge Guldal

Psykologfagligt Selskab for Klinisk Hypnose – Århus

▣ Gratis foredrag

Emnet er ”Om negativ spontanhypnose” v/Jens-Jørgen Gravesen, hypnoterapeut og læge.

Til hvilken type klienter er metoden velegnet, og på hvilket tidspunkt i et behandlingsforløb er det bedst at bruge den? Begrebet ”en ond cirkel” gør det lettere at forstå metoden og måske se nye behandlingsområder og behandlingsmuligheder.

Jens -Jørgen Gravesen har i en menneskealder arbejdet med hypnose og udgivet tre bøger om hypnose. Bl.a. bogen om ”Negativ spontanhypnose” fra 2012.

Tid og sted: Torsdag 4. september 2014 kl. 18-20 i Dansk Psykolog Forening, Fiskergade 41.4 sal, Århus. Det er gratis for vores medlemmer og psykologer.

Inge Guldal

Dansk Psykodramaselskab

▣ Workshop og generalforsamling

Selskabet afholder workshop og efterfølgende ordinær generalforsamling i Dansk Psykolog Forening, Stockholmsgade 27, København Ø torsdag 9. oktober 2014 kl. 16.45-19.00. Workshoppen er med Lone Paavig og er en unik mulighed for at afprøve og træne metoden med temaet familieopstilling.

Generalforsamlingen starter umiddelbart efter workshoppen. Se mere om arrangementet på selskabets hjemmeside på www.dp.dk.

Lisbeth B. Hendil

Pædiatriske Psykologers Selskab

▣ Generalforsamling

Der afholdes generalforsamling i Pædiatriske Psykologers Selskab torsdag den 2. oktober 2014 kl. 15.00 på Odense Universitetshospital i forbindelse med selskabets årsmøde. Dagsorden ifølge vedtægterne.

Forslag til behandling på generalforsamlingen skal sendes til formand Anne-Kirstine Thuen senest 4 uger før generalforsamlingen. Mail: thuen@c.dk. Vi håber at se rigtig mange.

Anne-Kirstine Thuen

ØVRIGT

Psykiatrisk Center København

▣ Symposium

Kompetencecenter for Affektive Lidelser, Psykiatrisk Center København, afd. O inviterer til 10 års jubilæum – Symposium.

Tid og sted: Fredag 29. august 2014 kl. 13.30-17 i Rigshospitalets auditorium 2, opg. 2, Blegdamsvej 9, København Ø. Tilmelding og program pr. mail til: rhp-kal@regionh.dk

Helen G. Nielsen

SENIORTRÆF

▣ Autisme hos børn og unge

Seniortræf byder velkommen til årets 4. møde lørdag 13. september 2014 kl. 10.30-13.30. Mødet holdes vanen tro i Dansk Psykolog Forenings kantine, Stockholmsgade 27, København Ø.

Oplægsholder er psykolog Klaus Bjerre Hansen, tidligere forstander på Baunegård, Københavns Kommunes behandlingshjem for børn og unge med autisme.

Emnet er ”Behandling og opfattelse af autisme hos børn og unge i Danmark”. Et historisk rids af opfattelser, skoler og retninger samt udviklingen af institutioner og tiltag.

Af hensyn til oplysning om dørkode og bestilling af smørrebrød skal tilmelding ske til Heidi Strehmel, tlf. 35 26 99 55. Sidste frist for tilmelding til mødet er onsdag 10. september 2014.

Nina Koeller &

Anne O. Wilhelm-Hansen

Nye kurser i kursusprogrammet 2014

Det er vigtigt at tilmelde sig kurserne inden til- og afmeldingsfristens udløb, idet der umiddelbart efter denne frist tages stilling til, om kurset kan iværksættes. Tilmeldingsfristen kan ses på det enkelte kursus på www.dp.dk - kursusprogram 2014. Tilmelding foregår via "Mit-DP".

› 5.4. Valg af interventionsformer, børn

Tid og varighed

Tirsdag 26. august – onsdag 27. august 2014.

Varighed: 12 timer.

Sted

Dansk Psykolog Forening, København. Eksternat.

Pris

3.850,- ekskl. moms.

Til- og afmeldingsfrist: 15. juli 2014.

Underviser

Tine Heede, cand.psych., specialist i klinisk børnepsykologi.

Godkendt til: Børnemodulet – fælles for alle specialistuddannelserne på børneområdet: 5.4., 12 timer.

Kursusnr.: 140504.

› 3.18. Konsultativ tilgang til konflikthåndtering

Tid og varighed

Torsdag 28. august – fredag 29. august og tirsdag 21. oktober – onsdag 22. oktober 2014.

Varighed: 24 timer.

Sted

Dansk Psykolog Forening, København. Eksternat.

Pris

7.200,- ekskl. moms.

Til- og afmeldingsfrist: 17. juli 2014.

Undervisere

Annie Høgh, cand. psych. professor, ph.d. samt specialist i arbejds- og organisationspsykologi.
Eva Gemzøe Mikkelsen, cand. psych., ph.d., erhvervspsykolog.

Godkendt til: Specialistuddannelserne i arbejds- og organisationspsykologi, klinisk børnepsykologi, klinisk børnepsykologi, psykopatologi, pædagogisk psykologi og sundhedspsykologi: 3.18., 24 timer.

Kursusnr.: 140318.

› 3.5. Angst og depression

Tid og varighed

Mandag 22. september – tirsdag 23. september 2014.

1. dag kl. 10.00-17.00 og 2. dag kl. 9.00-16.00.

Varighed: 12 timer.

Sted

Dansk Psykolog Forening, København. Eksternat.

Pris

3.850,- ekskl. moms.

Til- og afmeldingsfrist: 11. august 2014.

Underviser

Peter Dalsgaard, cand.psych., ph.d.

Godkendt til: Specialistuddannelserne i gerontopsykologi, klinisk børnepsykologi, klinisk børnepsykologi, psykopatologi, psykoterapi, psykotraumatologi, pædagogisk psykologi og sundhedspsykologi: 3.5., 12 timer.

Kursusnr.: 1403051

› 3.4. Sorg og krise hos voksne

Tid og varighed

Torsdag 11. september – fredag 12. september 2014.

1. dag kl. 10.00-17.00 og 2. dag kl. 9.00-16.00.

Varighed: 12 timer.

Sted

Arosgården, Aarhus. Eksternat.

Pris

3.850,- ekskl. moms.

Til- og afmeldingsfrist: 31. juli 2014.

Underviser

Maja O'Connor, cand.psych., ph.d. Post doc i klinisk forskning ved Psykologisk Institut, Aarhus Universitet.

Godkendt til: Specialistuddannelserne i arbejds- og organisationspsykologi, gerontopsykologi, klinisk børnepsykologi, klinisk børnepsykologi, klinisk neuropsykologi, psykopatologi, psykoterapi, psykotraumatologi, pædagogisk psykologi og sundhedspsykologi: 3.4., 12 timer.

Kursusnr.: 1403041.

› 17.4. Organisationsanalyse

Tid og varighed

Torsdag 25. september – fredag 26. september og torsdag 23. oktober – fredag 24. oktober 2014.

1. og 3. dag kl. 10.00-17.00 og 2. og 4. dag kl. 9.00-16.00.

Varighed: 24 timer.

Sted

Arosgården, Aarhus, Eksternat

Pris

6.900,- ekskl. moms.

Til- og afmeldingsfrist: 14. august 2014.

Underviser

Steen Visholm, cand.psych., ph.d., lektor ved Roskilde Universitetscenter.

Godkendt til: Specialistuddannelse i arbejds- og organisationspsykologi: 17.4., 24 timer.

Kursusnr.: 141704.

OM KURSERNE

Yderligere informationer om kurserne, kursusformål, indhold m.m. kan ses på www.dp.dk - kursusprogram 2014. Tilmeldinger til kurserne foregår via log ind på "Mit DP" indtil 3 uger før kursusstart. Herefter foregår tilmeldingen til kursussekretær Gitte Jensen, gje@dp.dk eller Annette Gottlob, ang@dp.dk.

Dansk Psykolog Forenings Selskab for Børnesagkyndige

inviterer til seminar i Middelfart:

**PhD og klinisk psykolog Saara Salo
underviser i metoden
Emotional Availability Scales (EAS)**

Emotional Availability Scales (EAS) er et redskab til vurdering af forældres evne til at være følelsesmæssigt nærværende i forhold til deres børn. Målet med seminaret er dels at introducere begrebet Emotional Availability og den aktuelle forskning og dels at introducere, hvordan Emotional Availability Scales kan anvendes til at foretage assessment af samspejlet mellem forældre og børn.

Saara Salo er PhD fra Helsingfors Universitet, hvor hun gennem mange år har undervist i såvel udviklingspsykologi som psykologisk testning af børn. Hun har siden 1999 arbejdet som klinisk børnepsykolog ved Helsingfors Universitets Hospital. Saara Salo har været igennem en meget omfattende træning i metoder til undersøgelse af forældre og børn (ERA, RF/PDI, EAS, MIM, AAI mv.). Hun holder mere end 20 workshops/kurser om året både i og uden for Finland.

Sted: Comwell Kongebrogården, Kongebrovej 63, 5500 Middelfart.

Start: 14. november 2014 kl. 10.00

Slut: 15. november 2014 kl. 14.00

Undervisningen foregår på engelsk.

Tilmelding:

Pris: 4.200 kr. for medlemmer af selskabet /4.500 kr. for ikke-medlemmer af selskabet. Prisen inkluderer kursusdeltagelse, forplejning og overnatning på Comwell Kongebrogården.

Kursustilmelding sker ved senest 10. september 2014 at indbetale kursusafgiften til Lån & Spar Bank, reg.nr. 0400, kontonr. 4014178207. Navn og medlemsnummer i Dansk Psykolog Forening bedes fremgå af tekstlinjen. Registrering sker efter "først-til-mølle-princippet". Tilmelding er bindende. Kurset afholdes jf. Dansk Psykolog Forenings retningslinjer for kursusafholdelse.

VALG AF INTERVENTIONSFORMER

2.-3. februar 2015, kl. 9-16 – begge dage

INDHOLD: Kurset tilbyder en anderledes og evidensbaseret vinkel på kurset »Valg af interventionsformer«. Få indblik i et forskningsmæssigt velbegrunder bud på, hvorledes man kan forsøge at sikre sig succesfulde terapeutiske interventioner, herunder introduktion til metoden *Feedback Informed Treatment* (FIT) der integrerer DP's anbefalinger om »Evidensbaseret Praksis«.

Kurset er godkendt af DP (10.5.) (krav til spec.udd./voksne).

Underviser: Susanne Bargmann, se www.susannebargmann.dk

Sted: Silkeborg.

Pris: 3.500 kr. inkl. forplejning.

Tilmeldings- & betalingsfrist: 1. oktober 2014

Tilmelding & kursusbeskrivelse:

Janne Høgh, cand.psych.aut.

jh@psykologisilkeborg.dk · tlf. 6171 0708

**1-ÅRIGT GRUNDKURSUS
I ANALYTISK PSYKOLOGI**
Baseret på Jungiansk teori og praksis

Jung Instituttet afholder et 1-årigt kursusforløb, der vil introducere deltagerne i grundbegreberne i den analytiske psykologi. Undervisningen vil foregå ved lærere på Jung Instituttet.

Se programmet og læs om optagelseskrav samt praktiske oplysninger på www.cg-jung.dk/Grundkursus

Center forPsykoanalyse

**Dansk Selskab forPsykoanalytisk Psykoterapi med Børn og Unge
Psykoanalytisk Debat**

Inviterer til "Enpsykoanalytisk konference
om seksualitet og perversion i Lars von Triers film"

Vi har inviteret nogle af de fremmeste forskere og analytikere fra Danmark og Norge til at hjælpe os med at forstå, hvad det er ved Lars von Triers film, der skaber røre, og hvad det er de gør ved os som tilskuere.

Tidspunkt: Fredag d. 31. oktober 2014 kl. 8.30-17.00.

Oplægsholdere:

Tine Byrckel, filosof og psykoanalytiker

Judy Gammelgaard, lektor ved Københavns Universitet og psykoanalytiker.

Siri Gullestad, professor ved Oslo Universitet og psykoanalytiker

Kirsten Hyldgård, lektor ved Århus Universitet og filosof

Lilian Munk Rösing, lektor ved Københavns Universitet og litterat

Sted: Filmhuset i København, Gothersgade 55, 1123 København K.

For nærmere oplysninger se www.fpap.dk eller www.psykoanalytisk-selskab.dk

**Mindfulness Baseret Kognitiv Terapi
2014 og 2015**

Mindfulness-træner

eller har du bare lyst til, for din egen skyld, at lære mindfulness?
(Trinene kan tages uafhængigt af hinanden)

Det er 11. år, psykologerne Lene Iversen, Peter Hørslev Rasmussen og psykiater Bodil Andersen udbyder kurserne for psykologer, læger og sundhedspersonale.

Kreta:

Trin 1: At lære metoden og bruge den på sig selv (forår og efterår 2015)

Trin 2: At lære at træne/lave kurser for andre – for deltagere, der har erfaring med Mindfulness Meditation svarende til trin 1 (efterår 2015)

For yderligere oplysninger se www.kognitivcenterfyn.dk

**SEKSUALITET i det terapeutiske rum
Minikonference på Jung Instituttet d. 4.-5.10**

Martin Schmidt, London: 'The erotic and eroticised transference in the consulting room' OG 'Sexual Identities in the consulting room.'

Susanne Gieser, Stockholm: 'The couple as sexual reality and symbolic / archetypal expression' OG 'Partnership as psychological phenomena in the consulting room.'

Klik ind på www.cg-jung.dk og se hele programmet

København Centrum

Hyggelige, møblerede lokaler til samtalerapi udlejes.

Køkken og venteværelse. Husleje (alt inkl.) fra 550 kr. pr. måned for én halv dag pr. uge.

Ring 21 64 44 08, eller se:

<http://lokaler.psykologkontakt.dk>

Sådan får du jobbet!

Kursus for nye kandidater på jagt efter et job.
Lær de traditionelle redskaber – og få fif til de utraditionelle

Hvordan skriver du en ansøgning?
Hvilke fælder skal du undgå?
Hvordan sikrer du, at din ansøgning bliver læst?
Hvordan opstiller du dit CV?
Hvordan forløber jobsøgningens øvrige processer?
Og alternativer: Uopfordrede ansøgninger, netværk, sociale medier?

Kom til spændende dag i din fagforening og få tips og tricks til at skrive den perfekte ansøgning og mere end det. Dagen er for medlemmer af Dansk Psykolog Forening (nye og næsten færdige kandidater) og er gratis, inkl. forplejning; morgenmad en halv time før kursusstart.

Tid og sted:

København: tirsdag 2. september 2014 kl. 9-16.

Tilmeldingsfrist 25. august 2014.

Aarhus: mandag 15. september 2014 kl. 9-16.

Tilmeldingsfrist 8. september 2014.

Begge dage i Dansk Psykolog Forenings lokaler.

Tilmelding: www.dp.dk > 'Mit DP'

Praktisk:

VIGTIGT: Læs mere om deltagerforudsætninger og Praktiske oplysninger på Facebook eller www.dp.dk > Uddannelse & Karriere > Arrangementer for ledige og nyuddannede.

Eventuelle spørgsmål mailles til Mie von Holstein-Rathlou, mhr@dp.dk.

Fra eksamen til job

Hvordan bygger du bro mellem studiet og dit første job?
Temadag for næsten færdige studerende og for nye kandidater

Hvordan ser arbejdsmarkedet ud?
Hvad kan du forvente at få i løn?
Hvad er etik på jobbet?
Hvilken efteruddannelse bør du have/tage/satse på?

Kom til spændende temadag for nye og næsten færdige kandidater. Dagen er for medlemmer af Dansk Psykolog Forening og er gratis, inkl. forplejning; morgenmad en halv time før kursusstart.

Tid og sted:

København: onsdag 1. oktober 2014 kl. 9.30-15.00.

Tilmeldingsfrist 24. september 2014.

Aarhus: mandag 8. september 2014 kl. 9.30-15.00.

Tilmeldingsfrist 1. september 2014.

Begge dage i Dansk Psykolog Forenings lokaler.

Tilmelding: www.dp.dk > 'Mit DP'

Praktisk:

Praktiske oplysninger på Facebook eller www.dp.dk > Uddannelse & Karriere > Arrangementer for ledige og nyuddannede.

Eventuelle spørgsmål mailles til Mie von Holstein-Rathlou, mhr@dp.dk.

Evaluering af Psykotering - kursusdag for psykologer med ydernummer i Region H

Tidspunkt:

Tirsdag d. 18. november 2014 kl. 9.00-16.00.

Sted:

Bispebjerg Hospital, Uddannelsescentret, Tuborgvej 235, indgang 50, 2400 København NV.

Indhold:

Hvorfor måle effekten af terapi, og hvilke begrænsninger er der ift. at måle ændringer undervejs i terapi? Hvad kan og bør måles og hvor ofte? Erfaringer med systematisk effektmåling v. 8-ugers program med Intensiv Dynamisk Korttidsterapi. Effektmåling og klinisk virkelighed – sammenhængen mellem systematisk måling og klientens udvikling. Videovignetter fra intensiv terapi. Hvordan arbejder man kontinuerligt med evaluering som en naturlig del af klinisk arbejde. Intervention tilpasset klienternes respons og unikke vanskeligheder.

Underviser:

Bernt Langvasbråten er specialist i klinisk voksenpsykologi og godkendt supervisor i ISTDP gennem Institute for ISTDP Training and research i Washington. Initiativtager til Skandinavien's første døgnbehandling med Intensiv Dynamisk Korttidsterapi, leder af Norsk Forening for ISTDP og styrelsesmedlem i Norsk Institut for ISTDP.

Tilmelding:

Senest d. 10. oktober 2014 på <http://www.conferencemanager.dk/evalueringafpsykotering>.

Yderligere oplysninger:

Fås ved henvendelse til Praksiskonsulent for psykologi Patricia Binggeli, e-mail Patricia.Binggeli@regionh.dk.

Selskab for Evidensbaseret Coaching

SEBC

BEHANDLING AF STRESSRAMTE BASERET PÅ DEN NYESTE FORSKNING OG METODER

MÅLGRUPPE

Psykologer og medlemmer af Selskab for Evidensbaseret Coaching (SEBC).

UDBYTTE

Du får en lang række enkle værktøjer, du kan bruge med det samme både som privatpraktiserende- og erhvervspsykolog. Efter kurset har du bl.a. også viden om:

- * Hvordan du opbygger et effektivt behandlingsforløb for stressramte fra A-Z
- * Den nyeste forskning i Danmark inden for stressbehandling
- * Skelen mellem stress og andre problematikker
- * Coachingmetodens styrker og begrænsninger i forhold til stress
- * Enkelte mindfulnessøvelser som metode til stressreduktion og forebyggelse
- * En helhedsorienteret tilgang til stress – fysiologi og psykologi
- * Sygemelding – hvorfor og hvor længe?
- * Samarbejde med arbejdspladsen/lederen og andre faggrupper
- * Håndtering af depression og arbejdsnarkomani
- * Godt tilbage i job - de 10 trin

Godkendelse

Kurset er godkendt med 12 timer til specialluddannelsen i Psykoterapi, voksne 12.4.4.2.3 og 12 timer til A&O 18.4.4.2.6.5.

FORM OG INDHOLD

Kurset varer 2 dage og veksler mellem oplæg, værktøjsintroduktion og diskussion. Kurset tager afsæt i Pernille Rasmussens arbejde og erfaringer gennem 4 år i Stressklinikken, Hillerød Hospital, samt et stort forskningsprojekt (Copestress) på Bispebjerg Hospital v. Bo Netterstrøm.

UNDERVISER

Cand.psych.aut. Pernille Rasmussen + gæsteunderviser Bo Netterstrøm. Pernille var medudvikler af behandlingsprogrammet Copestress og har firmaet GrowPeople, hvor hun har samtaleforløb med stressramte og underviser på arbejdspladser. Pernille er forfatter til bøgerne: "Livet efter stress", "Når arbejdet tager magten" og "Kort og godt om stress".

PRIS

Kr. 6.795 ekskl. moms. Der gives 10 % rabat til medlemmer af SEBC. Prisen inkluderer 2 af underviserens bøger (værdi ca. 500 kr.), 3 test, kursusafgift, kursusmateriale, fuld forplejning og kursusbevis. Deltagere sørger selv for evt. overnatning.

PRAKTISK

Kurset er arrangeret af SEBC via Pernille Rasmussen og afholdes hos Dansk Psykolog Forening, Stockholmegade 27, 2100 København Ø.

TID:

Torsdag 13. november kl. 10-17 og fredag 14. november 2014 kl. 9-16.
Tirsdag 24. februar kl. 10-17 og onsdag 25. februar 2015 kl. 9-16.

TILMELDING

Pr. e-mail: pernille@growpeople.dk. Begrænset antal pladser. Tilmeldingen er bindende.

KONTAKT

Pernille Rasmussen, 2611 5021, pernille@growpeople.dk. www.growpeople.dk.

"Er meget imponeret over så meget viden og inspiration jeg har fået med hjem. Tak for nogle usædvanlig gode dage – er allerede i gang med at omsætte, det jeg har lært".

MORTEN HOLLER, CAND. PSYCH.,
DIREKTØR DANSK KRISEKORPS A/S

"Et helt fantastisk kursus. Har sjældent fået så meget med tilbage."

LISELOTTE JØRGENSEN,
PRIVATPRAKTISERENDE PSYKOLOG

ANVENDELSE AF EXNERS RORSCHACH SYSTEM I - II - III

Modul I (3 dage) - Start 25/9. Modul II (5 dage) - start 30/10. Modul III (2 dage) - start 18/12.

KURSERNE ER IDENTISKE MED TILSVARENDE KURSER I DANSK PSYKOLOGFORENING'S REGI.

WISC-III - WISC-IV

1 dag. Start den 21/11.

TAT - THEMATIC APPERCEPTION TEST

3 dage. Start den 28/10.

ASPEKTER VED UNDERSØGELSE AF FORÆLDREKOMPETENCE

2 dage. Start den 23/9.

Underviser: Cand.psych. et art. Kim Gabriel Hansen, København.
Arrangeret af Folkeuniversitetet i Aalborg.
Kurserne afholdes centralt i Aalborg og er inkl. materialer og fuld forplejning.

+ tilbud om bl.a. Børnepsykologi, Legeterapi, Positiv psykologi, Mindfulness og Psykologiske forandringssamtaler.

Tilmelding og mere information ved: **Folkeuniversitetet**
tlf. 9816 7500
www.fuaalborg.dk

4c fonden uddeler penge til projekter målrettet børn og unge med særlige behov

Børneforeningen - Mentalhygiejnisk Forening for Børn og Unge er nedlagt og midlerne overført til en ny fond, 4c fonden.

Denne fond uddeler midler en gang årligt med ansøgningsfrist d. 15. oktober og med uddeling inden årets udgang.

Ansøgninger med fokus på nytænkende indsatser over for børn og unge med særlige behov vil blive prioriteret.

Fonden ønsker at understøtte nytænkning og medvirke til at fremme initiativer omkring udsatte børn og unge.

Der anvendes ikke særlige ansøgningskemaer.

Ansøgninger kan sendes på mail til bestyrelsesformand Bo Ertmann, 4cfonden@mail.com

Lokaler til leje i indre by

To dejlige sammenlagte- og et stort lokale til leje i klinikfælleskab i fin gammel ejendom centralt i indre by.
Udlejes mandage, tirsdag og eventuelt en halv torsdag.
Pris pr. dag 1200 kr.

Adresse: Hyskenstræde 16, 1. sal, 1207 KBH K.

Kontakt: Psykolog Eva Gudmand-Høyer tlf. 21 52 02 95

Supervision ift. autorisation eller specialistgodkendelse

"Meta is the new black!" Som noget helt nyt tilbydes det nu også metakognitiv supervision
Supervision for psykologer på vej mod autorisation eller specialistgodkendelse.
Udgangspunkt for supervision er kognitiv og/eller metakognitiv terapi.
Opfylder kravene til ekstern supervision ift. autorisation.

Grupp supervision 3-5 deltagere: 60 timer fordelt på 10 dage

Pris: 23.500 kr.; Start: 25. september - alle dage fra 9-15.30.
Der starter også en gruppe den 23.januar 2015.

Supervisionsgruppe for 2 psykologer: 40 timer fordelt evt. på 8 dage

Pris: 26.600 kr. Start: lige så snart der er to tilmeldinger.
Nærmere aftale af forløbet laves med psykologerne.

Du kan også deltage i grupperne, hvis du er på vej mod specialist.

Individuel supervision 1.350 kr.

Gå ikke glip af vores kurser i KAT og MCT:

Introduktion til kognitiv adfærdsterapi (KAT) - 30 timer

Datoer: 27+28 oktober, 17+18 november og 8. december
Pris: 9.950 kr.

Kurset afholdes også i 2015: 26+27 januar, 23+24 februar og 9. marts.

Introduktion til Metakognitiv terapi (MCT) - 30 timer

Datoer: 2+3 oktober, 13+14 november og 5. december
Pris: 9.950 kr.

Kurset afholdes også i 2015: 29+30 januar, 26+27 februar og 13. marts.

Begge kurser kan godkendes under Specialistuddannelsen/anden teoretisk referenceramme 12.4.4.2.3

Underviser og supervisor er Specialist i Psykoterapi Linda Burlan Sørensen

Du finder flere informationer på vores hjemmeside:
www.psykologia.dk

Henvendelse og tilmelding:

Psykologia Felix – Meta/Kognitiv Psykologklinik · Kirkegårdsvej 25A, 1. sal · 2300 København S.
E-mail: linda@psykologia.dk · Tlf.nr.: 42 25 10 17 · www.psykologia.dk

INSTITUT FOR GRUPPEANALYSE KØBENHAVN

• GAU-D: 4-årig Diplomuddannelse i Gruppeanalyse - Uddannelse til gruppeanalytiker

Uddannelsen er opdelt i to moduler af hver to års varighed, hvoraf den første del kan udgøre en selvstændig uddannelse til gruppeterapeut. Uddannelsen retter sig mod psykologer, psykiatere og andre med interesse for gruppeanalyse. Uddannelsen er godkendt som led i specialistuddannelsen i psykoterapi af Dansk Psykolog Forening, Dansk Psykiatrisk Selskab og Børne- og Ungdomspsykiatrisk Selskab.

Uddannelsen indeholder:

Egenterapi i gruppe (210 timer)
Supervision (145 timer)
Teori (112 timer)
Udarbejdelse af skriftlig opgave
Storgruppe (32 timer)
Plenumforelæsnings (8 timer)

Ansøgningsfrist 21. oktober 2014

Pris for 1. år 43.500 kr i 2015.

• OPU: 2 – årig Organisationspsykologisk Uddannelse

OPU henvender sig til ledere og konsulenter fra det private erhvervsliv og offentlige institutioner, som er interesseret i at blive bedre til at håndtere f.eks. konfliktløsning, team-building, projektprienterede arbejdsformer, personaleudvikling, ledelsesudvikling og ændringsprocesser i organisationer.

Uddannelsen er godkendt af Dansk Psykolog Forening som led i specialiseringsmodulet på Arbejds- og Organisationspsykologisk Specialistuddannelse.

OPU forløber over 16 torsdage kl. 16.00 – 21.30, samt 3 konferencer pr. år.

Ansøgningsfrist 15. oktober 2014

Pris for 1. år inkl. konferencer 57.200 kr

• GAU-B: 2-årig Basisuddannelse i Gruppeanalytisk Psykoterapi - Uddannelse til gruppeterapeut

De to første år på den 4-årige GAU-D Diplomuddannelse består af en Basisuddannelse GAU-B der kan tages som et selvstændigt modul.

Første del af uddannelsen har fokus på indføring i grundlæggende begreber vedrørende gruppeprocesser og gruppeterapi. De første to år er rettet mod "anvendt gruppeanalyse", dvs. en modificeret form for gruppeanalyse, hvor gruppeanalytiske principper anvendes til at forstå, hvad der sker i en gruppe.

Ansøgningsfristen 21. oktober 2014

Pris for 1. år 43.500 kr i 2015

Ansøgningskemaer og yderligere information kan læses og downloades på vores hjemmeside www.iga-kbh.dk

• K&L: Konsultation og Ledelse

Videreuddannelse for ledere og konsulenter med vægt på træning af egne færdigheder.

Uddannelsen henvender sig til personer, der har gennemgået OPU ved IGA København eller Århus, MPO ved Roskilde Universitetscenter eller har tilsvarende kvalifikationer.

Uddannelsen omfatter fire moduler af to dage.

Ansøgningsfrist 01.11.2014

Pris 24.000 kr

• Introduktion til psykodynamisk gruppeterapi efteråret 2014. Foredrag og workshops

www.iga-kbh.dk

Dansk Sundhedspsykologisk Selskab

indbyder til kursus:

Den motiverende samtale

– en spændende og respektfuld samtaleform, som hjælper klienten til at finde frem til sin indre motivation for adfærdssændring f.eks. i forbindelse med fedme, livsstilssygdomme eller risikoadfærd

Hvordan kan psykologer hjælpe mennesker med at holde op med at gøre noget, som føles rart her og nu, men som er skadeligt på længere sigt. Hvordan fastholder man denne ændring, og hvordan underviser man bedst andet sundhedspersonale i denne kunst? Kurset giver konkrete anvisninger på, hvordan denne samtaleform bruges i praksis – og hvordan man giver denne viden videre til andet sundhedspersonale.

Kurset forventes godkendt som gældende til specialistuddannelsen under punkt 11.4.4.2.3: Pædagogisk sundhedspsykologi.

Kurset afholdes af cand.psych., klinisk psykolog og specialist i psykoterapi Monica Tafdrup Notkin. Monica har siden 2007 undervist i den motiverende samtale på den postgraduate undervisning for basislæger, og hun har været på kursus hos Stephen Rollnick i Cardiff, Wales.

Deltagertal: Max. 25.

Kursusform: en blanding af oplæg, praktiske øvelser og fælles diskussion.

Tid: Mandag 22. september 2014 kl. 9.30-16.30. Morgenmad kl. 9.00.

Sted: Dansk Psykolog Forening, Fiskergade 41,4. Sal, 8000 Aarhus.

Tilmelding: Kasserer Eva Gall på eg@sundhedspsykologi.org senest 5.9.2014. Husk at opgive medlemsnummer i DP, EAN-nummer samt navn og adresse på arbejdspladsen, hvis arbejdspladsen skal betale. Der vil formentlig være plads til 3-4 læger el. lign. sundhedspersonale. Skriv venligst, hvilken uddannelse du har og hvilket job du bestrider, hvis du ikke er psykolog.

Pris: 1.100 kr. for medlemmer og 1.400 kr. for ikke-medlemmer inkl. moms.

Betaling: Kursusbeløbet indbetales på konto 0400-4012576779 i Lån & Spar Bank. Tilmeldingen er først endeligt registreret, når kursusgebyret er modtaget.

Fyraftensmøde

for selvstændige psykologer

Den sociale – og beskæftigelsesrettet lovgivning med fokus på kontanthjælps- og sygedagpengereformen samt samarbejdet mellem jobcentret og psykologer

Tid: Torsdag den 23. oktober 2014 kl. 16.00-19.00.

Sted: Dansk Psykolog Forening, Stockholmsgade 27, København Ø.

Indhold:

Essensen af kontanthjælps- og sygedagpengereformen samt drøftelse af jobcentrets behov for erklæringer.

Kontanthjælpsreformen:

1. En ny og særlig uddannelsesrettet indsats for unge uden uddannelse
Uddannelse og uddannelseshjælp til unge uden uddannelse
Uddannelsespålæg til alle unge
Uddannelsesrettet indsats til uddannelsesparate unge
Uddannelsesrettet indsats til aktivitetsparate unge

Sygedagpengereformen:

2. Ophævelse af varighedsbegrænsningen og indførelse af revurdering efter 22 ugers sygedagpenge og jobafklaringsforløb
3. Nye visitationsregler og kategorisering af sygedagpengemodtagere

Drøftelser:

Hvad har jobcentret brug for af oplysninger, således at jobcentret kan arbejde relevant videre med borgerne og sikre dem en helhedsorienteret indsats, der kan bringe dem ind eller tilbage på arbejdsmarkedet eller i uddannelse? Oplægsholder er privatpraktiserende socialrådgiver Susanne Koch Larsen.

Der tages udgangspunkt i Det socialt-psykologiske samarbejde 2011.

Tilmelding foretages via Mit DP.

DIREKTE ARBEJDE MED DET UBEVIDSTE

Institut for Avanceret Hypnose udbyder en af Nordens bedste praksisorienterede faguddannelser i hypnose og hypnoterapi henvendt til dig, som ønsker at arbejde med det ubevidste på en kompetent og forsvarlig måde. På 8 intensive dage vil du lære at hypnotisere, teste for trancedybde, anvende suggestion samt ændre på de følelsesmæssige indlæringer, der finder sted i menneskets hjerte.

Instruktøren har 20 års praktisk erfaring med hypnose og hypnoterapi og underviser med afsæt i situeret læring i Lave og Wengers ånd.

Uddannelsesuger 2014: 14/9-21/9 og 2/11-9/11

Uddannelsesuger 2015: 8/3-15/3 og 3/5-10/5

Se mere på www.humanprogress.dk eller ring til os på 70 201 102.

HUMAN PROGRESS

Center for BEREDSKABS PSYKOLOGI

Psykotraumatologi RITS* for psykologer

Rekonstruktion og Integration af Traumatisk Stress

En korttidsterapeutisk tilgang til behandling af traumatisk stress og krisereaktioner på kognitivt, psykodynamisk og psykoedukativt grundlag

22.-24. oktober + 5.-7. november 2014 i København

Læs mere og tilmeld dig på www.beredskabspsykologi.dk

Kontakt evt. Henrik Lyng på tlf. 2615 4878 eller mail@beredskabspsykologi.dk

Assessment af intelligens

(med hovedvægt på WAIS-IV)

v. Palle Møller Pedersen

København, 6. og 7. oktober 2014.

Information og tilmelding:
www.neuropsykolog.dk

Lokale i Kgs. Lyngby

Møbleret lokale i velfungerende Klinik på Lyngby Hovedgade udlejes 2 dage ugentligt.

Kontakt,
Hanne Nordholm-Carstensen
hannen@c.dk

Møblerede lokaler til leje

i psykologpraksis på Frederiksberg

Det ene lokale er på 24 m². Elevator og andre gode faciliteter – også velegnet for organisationspsykolog eller andre specialer.

Se mere info på www.psykologpraksissen.dk.
Evt. leje af dage/uge/md.

Skriv lidt om dig selv og send til: tmj@mail.dk.

Lokale til leje

Lækker, centralt og roligt beliggende klinik ved Storkepringvandet i indre København. Udlejes i faste ugl. tidsmoduler.

Se nærmere på
www.hearthouse.dk
eller ring på tlf. 42 78 60 10

10 års jubilæum!

Byens Psykologer afholder reception

Torsdag d. 28. august fra kl. 16 til kl. 19 - Kom og få et glas og mød gamle og nye kolleger på H.C. Andersens Boulevard 47, København. Vi glæder os til at se dig!

Kreds København-Frederiksberg

**Psychosis, trauma and dissociation:
Connections and disconnections between
posttraumatic, dissociative and psychotic disorders**

v. ph.d. og professor i klinisk psykologi Andrew Moskowitz

17. december 2014, København. Pris kr. 800 inkl. moms.

Er psykisk syge særligt sårbare eller har de en anden personligheds-konstellation, der bevirker, de enten opnår utrolige bedrifter i støtten- de miljøer eller ender op på den lukkede afdeling? Hvilken betydning har udviklingstraumer for udviklingen af psykotiske tilstande? Og hvad er sammenhængen mellem udviklingstraumer, posttraumatiske stress-forstyrrelser, dissociative tilstande og skizofreni?

Underviser:

Andrew Moskowitz, Ph.D., is Professor of Clinical Psychology at Aarhus University in Denmark, and head of the Attachment, Dissociation and Traumatic Stress (ADITS) research unit. He is the lead editor of the influential book, 'Psychosis, trauma and dissociation: Emerging perspectives on severe psychopathology' (Wiley, 2008), which is going into a 2nd edition.

NB: Undervisningen vil foregå på engelsk.

Tilmelding via webben, hvor du også kan se den fulde annonce her: <http://goo.gl/WeXhgj> - tryk på det arrangement i kalenderen, du ønsker at se mere om.

Har du spørgsmål til det praktiske, kan du kontakte kursusleder Louise Svendsen, LS@LSRT.dk.

Kreds København-Frederiksberg

Krisestyring, kursus 14.4.4.2.2.4.

v. psykolog Louise Svendsen

den 15.-16. december 2014, København. Pris kr. 2600

Få viden og redskaber til at strukturere og organisere akut og opfølgende intervention, når mennesker rammes af større ulykker og andre ekstraordinære hændelser. Kurset vil indføre deltagerne i de særlige udfordringer, man møder som krisepsykolog ved krisestyring af større ulykker, katastrofer m.v., og give en teoretisk og praktisk gennemgang af intervention og metodevalg og supplere med øvelser heri.

Underviser cand.psych. Louise Svendsen, autoriseret psykolog og godkendt specialist i klinisk børnepsykologi og psykotraumatologi.

Louise Svendsen er privatpraktiserende psykolog og har mange års erfaring som krisepsykolog i og uden for Danmark. Se mere her www.LSRT.dk.

Kurset er søgt godkendt i Dansk Psykolog Forening i emneområde 14.4.4.2.2.4. Krisestyring (12 timer).

Tilmelding via webben, hvor du også kan se den fulde annonce: <http://goo.gl/WeXhgj> - tryk på det arrangement i kalenderen, du ønsker at se.

Har du spørgsmål vedr. tilmelding osv. kan du kontakte Marita Mortensen, mm@trekanten.dk.

Stressretreat i selvomsorg for psykologer

Har du behov for at stress af og opnå bedre trivsel og balance uden stress? Bliv inspireret af andre kolleger i samme situation.

Stressretreat på kursstedet Dudince i Slovakiet i 7 dage.

Pris: 13.000,00 DKK, alt inklusive (transport, ophold, kropsorienterede behandlinger, gruppeforum).

Indhold: stressreducerende behandlinger, balneoterapi, yoga, mindfulness, selvomsorgsteknikker, gruppesparring.

Dato: 2014 november 2.-9., uge 45
2015 januar 18.-25., uge 4
2015 marts 8.-15., uge 11

Kontakt: Maria Christensen, cand.psych., info@stressretreat.dk, tlf. 2016 0573.
Yderligere info: www.stressretreat.dk

**SUPERVISIONSGRUPPE
ELLER INDIVIDUEL SUPERVISION**

Mhp. autorisation eller specialistgodkendelse

Med mindfulness, kognitiv terapi og ACT.

Supervisor:

Kenan Hansen

*Aut. psykolog og specialist i psykoterapi
Mindfulness lærer fra University of Massachusetts,
USA*

2- årig uddannelse i kognitiv terapi

Se mere på psykisksundhed.dk

Kontakt: 2181 2292 eller
kenan@psykisksundhed.dk

Lokaleleje i Københavns og Aarhus' største klinikfællesskab

Bedste placering i København, i miljøet på stillegaden ved Vester Voldgade.

I Aarhus er vi ved åen foran Magasin og i latinerkvarteret på Rosensgade.

Du får placering på hjemmeside, der ligger i top på Google.
45-90 kr./t. inkl. alle udgifter

Aarhus: Kontakt Line Dupont på line@phuset.dk / 6172 0070.

Kbh.: Kontakt Rikke Papsøe på rikkep@phuset.dk / 6165 1210.

Se mere på www.phuset.dk under nyheder

Ekstern supervisionsgruppe

For psykologer på vej mod autorisation

Opstart af ny Supervisionsgruppe med udgangspunkt i systemisk og narrativ teori og metode v/autoriseret psykolog Jette Smestad.

Start: 17. september 2014.

Pris: 18.000 kr. for 60 timer svarende til kravene til ekstern gruppesupervision.

Yderligere info: www.jettesmestad.dk - Mobil 28 50 50 13.

Kurser

Terapeutisk Intervention for Nyuddannede Psykologer

3 x 2 dage i september/oktober 2014.

Pris: 7900,-

Personlig Gennemslagskraft i Faglig Formidling

2., 3. og 24. november 2014.

Pris: 5400,-

Supervisionsforløb

Ved supervisor Trine Caspersen, Aut. neuropsykolog og specialist i Psykoterapi. Under godkendelse som specialist i Traumatologi.

Supervisionen tager primært afsæt i eksistentiel fænomenologisk- samt kognitiv metode, men vil arbejde bredt eklektisk. Der vil blive arbejdet med såvel sags- som personlige tematikker.

Gruppe for 3-5 psykologer

60 timer fordelt på 7 dage i gruppe på 3-5 deltagere svarende til kravene for autorisation.

Pris: 22.000,-

Hvor og hvornår

Supervisionsforløb tilbydes såvel på hverdage som i weekender. Nye hold starter i september 2014.

Supervisionen foregår hos Tricas Psykologerne i enten Vejle eller Odense. Afsluttes marts 2015.

Gruppe for 2 psykologer

Opfylder kravene til ekstern supervision i forhold til autorisation. Forløbet aftales individuelt med tilmeldte psykologer. 40 timer i gruppe på to. Opstart efter behov.

Pris: 25.000,-

Individuel supervision

Individuelle forløb tilbydes.

Omfang og indhold efter nærmere aftale.

For nærmere information samt tilmelding se www.tricas.dk eller kontakt **Trine Caspersen på 22 17 62 60**
Vestergade 50, 1.tv 5000 Odense C - Flegborg 6, 2. sal 7100 Vejle

Kræftens Bekæmpelses Komité for Psykosocial Kr fttforskning

Støtte til forskning i psykologiske og sociale aspekter ved kræft

Komite for Psykosocial Kr fttforskning indkalder ansøgninger om støtte til psykosociale kr fttforskningsprojekter. Ansøgninger inden for alle forskningsstrategier er velkomne.

Forskningsprojektet, der ønskes støtte til, skal have et veldefineret psykosocialt indhold i relation til kræftsygdomme. Komiteen lægger vægt på, at der tænkes innovativt i den psykosociale forskning. Således er original, psykosocial grundforskning et prioriteret emne. I øvrigt lægges der vægt på, at forskningen planlægges gennemført i samarbejde med etablerede forskningsmiljøer inden for området.

Forskning inden for såvel autoriseret som alternativ behandling kan opnå støtte.

Ansøgningstyper: Projektst tte (f.eks. egen l n, sekret rhelp, driftsudgifter mv.)
Forberedelsstipendier
Skolarstipendier.

Ansøgningsfrist: Onsdag den 1. oktober 2014 kl. 16.00.

Hele opslaget kan ses på [www.cancer.dk/Forskning/Støtte til forskning](http://www.cancer.dk/Forskning/St tte%20til%20forskning). Her findes også nærmere information om støttemuligheder og formkrav samt et elektronisk ansøgningskema.

Evt. spørgsmål kan rettes til AnneMette Bak
(amb@cancer.dk/tlf. 35 257 257)

Kræftens Bekæmpelse
www.cancer.dk

Foredrag: "STØRRE END OS"

Foredragsholder med psykiatrisk diagnose vil ændre opfattelsen af psykisk sygdom

Foredraget, som er udtænkt og realiseret af den psykisk syge Mads Trier-Blom, udfordrer klassiske termer som "syg" og "rask" og appellerer til bedre inklusion af sindslidende samt bidrager med visioner for et "Væk med stigmatiseringerne". Der er brug for et mentalitetsskifte, som bryder med det sort-hvide billede af dét enten at være 'rask' eller 'syg'.

Foredraget afholdes 25. august 2014 i Planetariet i København fra 10.30-12.00, er gratis og har plads til 240 deltagere.

Kontaktoplysninger

Mads Trier-Blom, Linedanseren@trier-blom.com, 6066 2866
Bodil Kornbek, formand for DepressionsForeningen, bodil@kornbek.dk, 2360 2701
Video-teaser om projektet: <http://goo.gl/fQ5nW8>

Yderligere oplysninger

Rasmus Kj r
Telefon: 3145 2339, E-mail: rasmus@one2speak.dk

NÅR DU SØGER JOB

Ønsker du, at sekretariatet bistår ved forhandling af løn i nyt job, beder vi dig skrive til forhandling@dp.dk.
Henvendelse før ansættelse bør derimod foregå via tlf. 35 26 99 55 eller på dp@dp.dk.

Løn og ansættelsesvilkår er kun delvist bestemt ved overenskomst eller lov. Det er derfor vigtigt, at Dansk Psykolog Forening ved rådgivning eller forhandling kan varetage psykologernes fælles og individuelle interesser.

Stillinger i Psykolog Nyt

Når stillingsannoncer indrykkes i Psykolog Nyt, har sekretariatet ikke på forhånd kontrolleret, om de overholder gældende regler og overenskomster. Det er derfor op til den enkelte ansøger at undersøge dette, hvis der er tvivl.

Offentlig ansættelse:

Alle job i den offentlige sektor, der er slået op som psykologstillinger, følger overenskomsten med Psykologforeningen. Er der en tillidsrepræsentant på arbejdspladsen, er det denne, der forhandler løn. I øvrige tilfælde er det sekretariatet. Kontakt tillidsrepræsentanten eller Dansk Psykolog Forening på forhandling@dp.dk. Med mailen har vi brug for, at du sender kopi af ansøgning med cv samt sidste lønseddel og eventuelt jobbeskrivelse til brug for forhandlingen. Se i øvrigt www.dp.dk for yderligere oplysning og vejledning.

Privat ansættelse:

Flere private virksomheder har en tillidsrepræsentant, som forhandler løn i forbindelse med nyansættelse. Nogle har også overenskomst. Hvis der ikke er en tillidsrepræsentant, forhandler den enkelte ansatte selv. På www.dp.dk findes vores lønstatistik for privatansatte samt øvrig vejledning. Når der er et udkast til en kontrakt, tilbyder vi gennemlæsning inden underskrift. Mail da til dp@dp.dk.

Praksiskandidatstillinger:

Man kan alene blive ansat i sin praksiskandidatstilling, og da følger man reglerne for privatansættelse.

Du er altid velkommen til at kontakte Dansk Psykolog Forening for råd og vejledning, tlf. 35 26 99 55, dp@dp.dk. Eller brug vores hjemmeside www.dp.dk

Svendborg
Kommune

GENOPSLAG

LEDER til PPR i Svendborg og Ærø

Svendborg Kommune søger en dygtig og udviklingsorienteret leder til PPR

PPR er en central spiller i hele Børn og Unge området og betjener kommunale, selvejende og private dagtilbud og skoler. Desuden er der indgået samarbejdsaftale med Ærø Kommune.

Lederen har det overordnede ansvar for afdelingens

- Udvikling, strategi og faglighed
- Visitationer, faglige undersøgelser og udredninger
- økonomi
- personalemæssige forhold

PPR er en tværfaglig organisation med 40 medarbejdere. Du møder en velfungerende afdeling med et stærkt fagligt og tværfagligt miljø, positivt præget af forskellige kulturer og stor selvstændighed. Medarbejderne er båret af engagement, humor, stabilitet og robusthed. Der er en positiv og konstruktiv tilgang til forandrings- og udviklingsprocesser.

Børn og Unge området er i konstant udvikling. Både på det almene dagtilbuds- og skoleområde samt på det specialiserede område. Vi er ambitiøse og ønsker at være i front – også i forhold til inklusionsparadigmet. Vi er nået langt og har nu brug for en engageret og tydelig leder til at fortsætte PPR's interne proces og samarbejdsprocessen i hele Børn og Unge.

Se hele stillingsopslaget på <http://www.svendborg.dk/stillinger>

PPR lederen refererer til skolechefen i Svendborg Kommune.

Helle Hansen kan kontaktes for yderligere oplysninger. 62234510 eller 30176512

Ansøgningsfrist 8. september kl. 12:00.

Ansættelsessamtaler forventes afholdt i uge 38.

Ansøgningen sendes til bu@svendborg.dk

Løn efter gældende overenskomst og kvalifikationer. Der vil blive indhentet straffe- og børneattest ved ansættelse.

180E 045

PPR Svendborg & Ærø
Pædagogisk Psykologisk Rådgivning

Bliv frivillig rådgiver på Livslinien

Det at være telefonrådgiver har givet mig professionel træning i at tage den selvmordsforebyggende samtale. Særligt har den direkte dialog med kriseramte mennesker skærpet min forståelse for personlig rådgivning over telefonen. Og så bliver du en del af et stærkt og engageret kollegialt fællesskab med god sparring.

Helle, psykologstuderende og telefonrådgiver på Livslinien

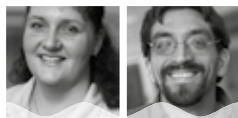
Læs mere på www.livslinien.dk
Ansøgning sendes til: frivillig@livslinien.dk
senest 9. september 2014

LIVSLINIEN
forebygger selvmord

Halsnæs
Kommune

Natur og Udvikling

Psykolog **Pædagogisk Psykologisk Rådgivning**

Vi søger en psykolog fra 1. oktober eller snarest derefter. Opgaverne vil aktuelt fortrinsvis være placeret på Halsnæs Heldagsskole og løses i samarbejde med to af de øvrige psykologkolleger

Kontakt leder af PPR Mette Vennegaard, telefon 47 78 41 48, mail meve@halsnaes.dk eller psykolog-faglig koordinator Majken Bloch Skipper, telefon 47 78 41 46, mail mabs@halsnaes.dk

Ansøgningsfrist fredag den 5. september 2014

Læs mere og se flere ledige stillinger på www.halsnaes.dk

Redelighed
Helhed
Mulighed

Ansøgningen sendes online via www.halsnaes.dk/job eller til Halsnæs Kommune, Rådhuspladsen 1, 3300 Frederiksværk

JOB I GENTOFTE KOMMUNE

Familiebehandler og Souschef til FamilieCentret

FamilieCentret søger en familiebehandler 37 timer ugentlig til at indgå i vores Familiebehandlerteam samt fungere som souschef. Souscheffunktionen er ny i FamilieCentret og forventes at omfatte arbejdsopgaver af 5-7 timers varighed ugentligt. Den øvrige arbejdstid varetages opgaver forbundet med behandlingsarbejdet.

FamilieCentret

FamilieCentret er en forebyggelsesenhed i Børn og Familie - Gentofte Kommune og består af 4 teams: Familiebehandlere, Familiekonsulenter, Kontaktpersoner samt Åben rådgivning - i alt 18 medarbejdere.

Vi søger en familiebehandler og souschef der:

- er uddannet socialrådgiver, psykolog eller pædagog og har relevant faglig efteruddannelse.
- har erfaring med familiebehandling.
- har viden om børn med særlige udviklingsbehov.
- har ledelseserfaring og/eller forståelse og flair for ledelsesmæssige opgaver og ansvarsområder.
- kan engagere og understøtte samarbejde og tværfaglighed.
- har grundlag for at indgå i systemisk og narrativt funderet behandlingsarbejde.
- kreativt og engagerende kan bidrage til stadig faglig udvikling og tværfaglig sparring.
- er skriftligt velformuleret og systematisk.

For yderligere oplysninger henvises til fuldt stillingsopslag på www.gentofte.dk samt www.familie-centret.dk

Ansøgningsfrist den 3. september 2014.

Der afholdes ansættelsessamtaler d. 22. og 23. september 2014.

Børn og Familie Gentofte Kommune er en opgaveorienteret enhed med vision om at sikre de bedste udviklingsmuligheder for børn og unge samt medvirke til, at børn og unge med særlige behov samt deres familier får de mest optimale tilbud indenfor de fastlagte servicerammer.

Se hele stillingsopslaget på
www.gentofte.dk

GENTOFTE KOMMUNE

F R E D E R I K S B E R G
K O M M U N E

Den Fælles Rådgivningsenhed søger psykologer

Frederiksberg Kommune har 1. maj etableret Den Fælles Rådgivningsenhed ved en sammenlægning af Pædagogisk Psykologisk Rådgivning (PPR) og Familie- og Ungerådgivningen. Rådgivningsenheden har til formål at understøtte udviklings- og deltagelsesmuligheder for kommunens børn og unge. Rådgivningsenheden betjener kommunens dagtilbud og skoler samt Familieafdelingen og tilbyder desuden åben anonym rådgivning til forældre og unge.

Drømmer du om at blive en del af et dynamisk og ambitiøst team, som brænder for at tænke nyt og gøre en forskel for pædagoger og lærere samt børn, unge og familier på Frederiksberg? Rådgivningsenheden søger lige nu:

- En afdelingsleder for PPR
- To psykologer til PPR
- En psykolog til Familie- og Ungerådgivningen

Læs mere om stillingerne og ansøg på <http://www.frederiksberg.dk/Om-kommunen/Job-og-karriere/Ledige-stillinger.aspx>.

Du kan læse mere om Frederiksberg på www.frederiksberg.dk.

Ansøgningsfrist: 7. september 2014.

Frederiksberg er en levende by med et dynamisk bysamfund. Byens sjæl bygger på vores historie og klassiske arv og er med til at præge den spændende udvikling af Frederiksberg som en grøn, sund og pulserende del af Hovedstaden.

Frederiksberg Kommune ønsker at fremme ligestillingen og opfordrer derfor alle kvalificerede til at søge uanset alder, køn, religion, etnisk tilhørsforhold eller handicap.

Psykolog

Arbejds- og Miljømedicinsk Klinik

Et halvt års vikariat som psykolog ved Arbejds- og Miljømedicinsk klinik, Nykøbing F. Sygehus er ledigt til besættelse snarest muligt.

Vi søger en psykolog, der uddannelses- og erfaringsmæssigt kan arbejde indenfor det arbejdspsykologiske område.

Se det fulde stillingsopslag på www.regionsjælland.dk/job-quicknr.15294

WWW.REGIONSJÆLLAND.DK

REGION SJÆLLAND
NYKØBING F SYGEHUS

- vi er til for dig

BRØNDBY KOMMUNE

Familiehuset i Brøndby søger familiebehandler

Da en kollega er rejst til nyt job, søger vi ny familiebehandler med psykologfaglig baggrund.

Familiehuset udgøres af et velfungerende, tværfagligt team af 12 kolleger. Vi lægger vægt på en ansøger med familierapeutisk uddannelse og erfaring, bl.a. for at indgå i tilbud for sårbare unge familier.

Læs mere på:

www.brøndby.dk, se "Job i kommunen".

Ansøgningsfrist:

10. september 2014

LivaRehab søger psykolog (deltidsstilling)

LivaRehab er en værdibaseret social organisation, som tilbyder hjælp til udsatte kvinder, der bl.a. har fået skader af prostitution og seksuelle overgreb. Vi søger en robust psykolog, der er erfaren med at arbejde med psykisk sårbare mennesker, mennesker der har overlevet incest og seksuelle overgreb, mennesker der har været i prostitution, mennesker der har oplevet vold og muligvis har haft eller har et misbrug.

Dine opgaver:

Afholde individuelle - og gruppesamtaler, støtte den enkelte, samarbejde med medarbejdere og eksterne samarbejdspartnere, udarbejde psykologiske udredninger og rapportere om forløbet.

Vores forventninger til dig:

Du tror på at prostitution skader, du har kontakt til dig selv og dine grænser, du er empatisk, du er autoriseret psykolog med flere års arbejds erfaring med udsatte kvinder, psykisk sårbare grupper, mennesker med prostitutionserfaring, incestoverlevende, voldsoverlevende, misbrugere og personlighedsforstyrrelser. Du har erfaring med terapeutisk gruppearbejde og tværfagligt samarbejde. Du har gode kommunikations- og samarbejdsevner samt lyst til at arbejde i en frivillig organisation med få økonomiske midler. Du kan arbejde struktureret og er god til at holde overblik i en kaotisk hverdag. Endvidere er det vigtigt, at du både kan håndtere kriser, drage omsorg og ikke er bleg for at deltage i praktiske opgaver engang i mellem.

Vi tilbyder:

Et job i en mangfoldig NGO, supervision og løn, der svarer til kvalifikationer. LivaRehab har et klart værdigrundlag og ønsker at være aktiv medspiller og med til at sætte dagsordenen i den danske socialpolitik - især prostitutionspolitikken.

LivaRehab er etableret af Liva – Forening mod skadevirkninger af prostitution, der har støttet over flere hundrede kvinder siden 2011.

Ansættelsesforhold

Stillingen er på 15 timer pr. uge. Tiltrædelse: Fra den 1. november 2014 eller efter aftale. Stillingen er tidsbegrænset til oktober 2016.

Du kan læse mere om LivaRehab på www.livarehab.dk.

Kontakt

Vil du høre mere, er du velkommen til at kontakte centerchef Flora Ghosh på 53 71 61 00.

Vi skal have ansøgningen senest den 14. september kl. 12:00. Mrk. psykolog. Send ansøgning, CV og evt. bilag til flora@livarehab.dk.

Vi ønsker, at medarbejdersammensætningen afspejler det omgivende samfund. Derfor opfordres alle interesserede – uanset etnisk tilhørsforhold, religion, køn eller alder – til at søge stillingen.

LivaRehab

Dronningensvej 4, st.
2000 Frederiksberg
www.livarehab.dk

Erfarne psykologer søges

Psykologerne i PPR og Forebyggelse i Vordingborg kommune spiller en afgørende rolle for at sikre børnepolitikken og ikke mindst inklusion af alle børn! I de kommende år udvikler vi fremtidens måde at løse opgaverne, og psykologerne går i gang med et kompetenceløft til fremtidens PPR funktioner og forebyggelse på børn-, unge- og familieområdet.

Vi løser også opgaver indenfor Servicelovens område - såsom undersøgelser af børn og forældre og terapeutiske samtaler. Psykologerne kan bringe mange facetter af deres faglighed i spil, og fungere i et miljø præget af respekt, humor og gode kolleger.

Vi leder efter endnu et par erfarne kolleger, der både kan bidrage til at skabe det nye, og som ønsker at nyde godt af den faglige fremdrift.

Læs det fulde opslag på Psykologjob.dk eller www.vordingborg.dk. Eller ring og få en uddybende snak med afdelingsleder Martin Helfer (23 80 50 97) eller TR for psykologerne, Katarina Kjærulff Linck (29 65 00 82).

Ansøgningsfrist: 17. september, 2014, kl. 15.

Afdelingschef til Afdeling for Traume- og Torturoverlevende

Psykiatrien i Region Syddanmark har samlet udredning og behandling af mennesker med PTSD i Afdeling for Traume- og Torturoverlevende (ATT). Psykiatrisygehuset søger nu en leder, der kan konsolidere og videreudvikle afdelingen, som rummer stor ekspertise både inden for udredning, behandling og udvikling.

Læs mere på job.regionsyddanmark.dk, jobnr. 180597. Ansøgningsfrist er den 10. september 2014.

Psykiatrien i Region Syddanmark

Banegårdspladsen 1, 1. sal, 7100 Vejle
www.traumeogtorturoverlevende.dk

INDMELDTE

Stud.psych.
Karina Stenholt Andersen

Stud.psych.
Nina Eidnes Andersen

Cand.psych.
Lars Grønvald Christiansen

Stud.psych.
Mette Lysdahl Fahrenholtz

Stud.psych.
Maj Simone Askholt Hammeken

Stud.psych.
Signe Dal Hansen

Stud.psych.
Lykke Hjarne

Stud.psych.
Iben Jørgensen

Stud.psych.
Josefine Pilegaard Larsen

Stud.psych.
Martin Moesmann

Stud.psych.
Paula Alicja Paciorek

Stud.psych.
Janne Poulsen

Stud.psych.
Katrine Daugaard Schultz

Stud.psych.
Stine Tidemand Sørensen

Stud.psych.
Malene Warming Thisgaard

Cand.psych.
Charlotte Trym

Stud.psych.
Nora Tuormaa

Stud.psych.
Ebbe Vej

Stud.psych.
Anna Rebecca Sparre Wandall

Stud.psych.
Emilie Østergaard

Stud.psych.
Kirstine Stenholt Østergaard

Stud.psych.
Julie Jegstrup Ørno

NYT JOB

▣ Privat ansættelse

Cand.psych.
Hanne Anthony
HK Danmark
Pr. 1.4.2014

Cand.psych.
Anja Gundelach Brems
Psykolog Helene Grau
Suomisvej 2
1927 Frederiksberg C
Pr. 1.4.2014

Cand.psych.
Marlene Degn
AS3 Companies
Pr. 1.5.2014

Cand.psych.
Maiken Håkonsson
AS3 Employment – Work and Care
Pr. 10.4.2014

Cand.psych.
Maren Moltsen
Kræftens Bekæmpelse
Pr. 1.4.2014

Cand.psych.
Emma Ehlers Nielsen
Børne- og Ungehuset Mælkebøtten
Pr. 1.6.2014

▣ Selvstændig virksomhed

Cand.psych.
Frans Boeriis
Fyns Psykologpraksis
Baumgartensvej 46
5000 Odense C.
Pr. 1.5.2014

Cand.psych.
Helle Søberg Scheele
Klinik for Psykologi og Psykiatri
Landemærket 3, 3.tv.
1119 København K
Pr. 1.4.2014

Cand.psych.
Louise Skriver
Psykolog Louise Skriver
Grønnegade 49
8000 Århus C.

Cand.psych.
Mette Thuesen
Privat Praksis
Nørlundsvej 17
7500 Holstebro
Pr. 1.5.2014

Dansk Psykolog Forening

Stockholmsgade 27, 2100 København Ø
Tlf. 35 26 99 55.

Mail: dp@dp.dk Web: www.dp.dk
Mandag-torsdag kl. 10-15
Fredag kl. 10-13

Direktør
Marie Zelander

Aarhus-kontoret
Arosgaarden, Fiskergade 41, 4. sal, 8000 Aarhus C
Tlf. 35 26 99 55.

BESTYRELSE
Formand:
Cand.psych. Eva Secher Mathiasen
esm@dp.dk
Tlf. 35 26 99 55

Cand.psych. Rie Rasmussen, næstformand
rie@godmail.dk
Tlf. 24 94 82 73

Cand.psych. Arne Grønberg Johansen
agr@mail.tele.dk
Tlf. 29 47 79 58

Cand.psych. Birgit Tamberg Andersen
birgit.tamberg3@gmail.com
Tlf. 51 14 01 18

Cand.psych. Camilla Wulf-Andersen
wulf81@hotmail.com
Tlf. 50 88 88 55

Cand.psych. Claus Wennermark
claus@psychotherapy.dk
Tlf. 20 14 80 92

Cand.psych. Irene Christiansen
irene@mail.tele.dk
Tlf. 26 16 13 87

Cand.psych. Merete Stromming
merete@stroemming.dk
Tlf. 35 35 20 94

Cand.psych. Zenia Stengaard Jepsen Børsen
zeniaboersen@hotmail.com
Tlf. 50 55 10 66

Studentrepræsentanter:
Stud.psych. Kirstine Højgaard Dichmann
kirstinehd@gmail.com
Tlf. 31 76 49 94

Cecilie Schleicher
sillesmail@yahoo.dk
Tlf. 26 36 00 33

ETIKNÆVN
Formand:
Lisbeth Sten Jensen

Næstformand:
Jytte Gandløse

Øvrige medlemmer:
**Henning Damkjær, Annitta Nordkvist Permin,
John H. Toft**

Suppleanter:
Mette Bentzen, Lotte Sønderby

Telefonrådgivning
Jytte Gandløse: Onsdage og fredage
kl. 8.00-9.00 på 45 81 45 97 eller
mail: jytte@psykologerne-paa-gaarden.com

Efterårets kurser for psykologer

Conners-serien

Conners-serien (Conners 3, CBRS og CAARS) bruges til at vurdere symptomer på ADHD og mange andre relaterede forstyrrelser. Kurserne er delt op hhv. fokus på voksne (CAARS, BRIEF og CPT3) og fokus på børn (Conners 3, CBRS og CPT3).

Datoer:

Fredag d. 24. oktober 2014 i Virum (fokus på børn)

Fredag d. 28. november 2014 i Virum (fokus på voksne).

Undervisere: Dorte Gottlieb og Rikke Engelbrecht; specialister i klinisk børneneuropsykologi.

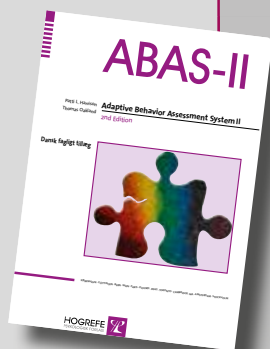

ABAS-II

ABAS-II vurderer adaptiv adfærd hos personer fra fødsel til 89 år. Denne vurdering er nyttig ved intervention i forbindelse med mange kliniske grupper, fx mental retardering, autisme, demens, hjerneskader, indlæringsvanskeligheder og motoriske eller sensoriske handicap.

Dato: Fredag d. 3. oktober 2014 i Virum

Underviser: Karen Bøtkjær, specialist i klinisk børneneuropsykologi.

RIAS

RIAS vurderer verbal og nonverbal intelligens samt hukommelse hos børn, unge og voksne. Testen vurderer verbal ræsonneren og problemløsning, sproglige færdigheder og spatiale evner. Derudover indeholder den en valgfri del, som omfatter arbejdshukommelse, korttidshukommelse og indlæring.

Dato: Fredag d. 7. november 2014 i Odense

Undervisere: Dorte Gottlieb og Rikke Engelbrecht; specialister i klinisk børneneuropsykologi.

Kontakt os på info@hogrefe.dk eller 3538 1655 for mere information og tilmelding. Du kan også se programmerne på www.hogrefe.dk